

**Міністерство внутрішніх справ України
Харківський національний університет внутрішніх справ
Кафедра українознавства факультету № 2**

**МАТЕРІАЛИ МІЖВУЗІВСЬКОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
«СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНИХ НАУК»
(ДО 100-РІЧЧЯ ПОЧАТКУ УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ)**

2 червня 2017 р.

Харків – 2017

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ

Голова – декан факультету № 2 Харківського національного університету внутрішніх справ ***Бортник Сергій Миколайович***

Заступник голови:

– завідувач кафедри українознавства факультету № 2 Харківського національного університету внутрішніх справ ***Чорний Ігор Віталійович***

Секретар – старший викладач кафедри українознавства факультету № 2 Харківського національного університету внутрішніх справ ***Єльнікова Наталія Ігорівна***

Члени оргкомітету:

– доцент кафедри українознавства факультету № 2 Харківського національного університету внутрішніх справ ***Дедурін Геннадій Геннадійович***

– доцент кафедри українознавства факультету № 2 Харківського національного університету внутрішніх справ ***Іванов Станіслав Юрійович***

– доцент кафедри українознавства факультету № 2 Харківського національного університету внутрішніх справ ***Режко Віктор Анатолійович***

**Міжвузівська конференція
проводиться відповідно до Програми військово-
патріотичного виховання молоді на 2015 – 2017 роки,
Постанови Верховної Ради України від 22 грудня 2016 року
№ 1807 «Про відзначення пам'ятних дат і ювілеїв у 2017
році» та листа Міністерства освіти і науки України від
14.02.2016 року № 1/9-78 «Про відзначення пам'ятних дат
і ювілеїв у 2017 році»**

Місце проведення:
Харківський національний університет внутрішніх справ
просп. Льва Ландау, 27,
лекційний зал **№ 5/3**

14 год. 30 хв. – початок роботи конференції

Регламент виступів:
Доповіді – до 10 хвилин
Дебати за виступом – до 7 хвилин

Робоча мова:
українська, англійська, російська

ПОРЯДОК ПРОВЕДЕННЯ МІЖВУЗІВСЬКОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ ВІДКРИТТЯ МІЖВУЗІВСЬКОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

Ігор Чорний

*Харківський національний університет внутрішніх справ,
м. Харків, kafukrain@gmail.com*

НАРОДНИЙ КАЛЕНДАР У «ФОЛЬКЛОРНО-ЕТНОГРАФІЧНИХ» ТВОРАХ З ЦИКЛУ ЛАДИ ЛУЗІНОЇ «КИЇВСЬКІ ВІДЬМИ»

Цикл творів сучасної російськомовної української письменниці Лади Лузіної «Київські відьми», який налічує зараз понад десять частин, умовно можна розділити на дві групи: «культурологічну», до якої входять тексти, у яких йдеться про літературно-мистецьке життя Києва ХІХ-ХХ століть, й «фольклорно-етнографічну», де розповідається про ритуали, традиції, народні свята наших предків. Різкого поділу між цими двома групами немає. І в першій зустрічаються «фольклорні» елементи, і у другій подекуди є епізоди, пов'язані з артистичним життям української столиці. Найбільш показовими для «етнографічної» групи творів є повісті «Микола Мокрий» (2011), «Крижана царівна» (2014) та «Тінь Демона» (2015), присвячені літнім, осіннім та зимовим святкам давнього народного календаря східних слов'ян.

За жанром ці повісті, як і більшість творів, що входять до циклу «Київські відьми», належать до так званого міського фентезі. У центрі їх знаходиться життя великого міста, яке, окрім звичайних людей, населене й представниками різних чарівних рас або професій – русалками, водянниками, демонами, відьмами, чаклунами тощо. Проте якщо головними художніми прийомами, якими користується авторка при написанні текстів першої групи, є інтертекстуальні посилання, інтермедіальність, відтворення місцевого колориту, реконструкція історичних характерів, то в творах фольклорно-етнографічної тематики головним стає звернення до усної народної творчості, включення до оповіді елементів карнавалу, текстів пісень, описів народних обрядів, танців. Конфлікти ж цих творів переважно будуються на опозиції своє/ чуже.

«Миколу Мокрого» присвячено літнім святкам, пов'язаним з Русаліями та Іваном Купалою. Основною опозицією тут є дихотомія язичництво/християнство. Уособленням язичництва стає бурхлива водяна стихія і пов'язані з нею фантастичні істоти (водяник, русалки). Їх змальовано у традиційних для фольклорної традиції манері. Водяні діви безжальні, позбавлені будь-яких почуттів, окрім жаги помсти. Однак вони досить раціональні й можуть йти на певні поступки та компроміси у стосунках не стільки з людьми, скільки з іншими чарівними істотами, які живуть на землі (насамперед, з відьмами й киевицями – хранительками міста Києва). З тексту видно, що письменниця певною мірою співчуває русалкам, у яких є яскраво вираженою жіночість (циклу «Київські відьми» взагалі притаманний

фемінізм), проте вищою цього силою світу в розумінні Лузіної є все ж таки Бог, Творець. Він, облаштувавши все суще, мудро править світом, у чому йому допомагають святі.

З усіх християнських святих письменниця надає перевагу тим, які або безпосередньо пов'язані з Києвом, або є покровителями/ покровительками жінок: св. Микола Мірлікійський, св. Ірина, св. Параскева П'ятниця, св. Андрій Первозданий тощо. Складне ставлення у Лузіної до святого князя Володимира, який виступає у неї то втіленням глибокого й дикого язичництва («Крижана царівна»), то (частіше) охоронцем міста, яке він прославив і яке уславило його. Святий Миколай Угодник, який набув широкої популярності у східних слов'ян, є для Лузіної вірним помічником Господа, мандрівним охоронцем православних. Він або власною особою з'являється серед нужденних, або їх рятують його парсуни-образа, такі, як, наприклад, славнозвісна стародавня ікона «Микола Мокрий», яка до другої світової війни зберігалася у Києві.

У «Крижаній царівні», присвяченій язичницьким і християнським новорічним святкам (Різдво, Новий рік, Хрещення – зимове сонцестояння), опозиція своє/чуже, християнське/язичницьке набуває більш антагоністичного й одночасно складного характеру. Центральними фігурами, які стають уособленням цієї дихотомії, виступають традиційний «свій» Дід Мороз та запозичений іноземний Санта Клаус. Культ Санта Клауса, що, за переконаннями Лузіної, зовсім не є тотожним святому Миколаю, пов'язаний з яскраво вираженою комерціалізацією нашої культури, яка спостерігається останнім часом. Поступово втрачаються національні традиції, які полягали у тому, що давні слов'яни під час днів зимового сонцестояння згадували померлих родичів, пригощали їхні душі, запрошували їх оберігати своїх нащадків. Санта Клаус оголошується письменницею уособленням самого диявола, адже цього персонажа часто супроводжують чорти та відьми.

З іншого боку, у повісті досить докладно прослідковано генезу образу Діда Мороза, родовід якого авторка виводить від давніх слов'янських язичницьких богів Велеса та Позвізда. Тема Діда Мороза розглядається з залученням інтертекстуальних посилань на фольклорні тексти (календарно-обрядову поезію, казки) та літературні твори (насамперед, оповідання та казки В. Ф. Одоевського, роман І. І. Лажечникова «Крижаний дім»). Одну із своїх героїнь-києвиць, Дарину Чуб, письменниця робить нащадком князів Володимира та Одоевського, наділяючи її генетичною пам'яттю. Вигадка й реальність тісно переплітаються, утворюючи складну структуру оповіді. Героїні мандрують різними історичними епохами (часами Володимира Великого, Києвом доби передмодерну), спостерігають за народними традиціями, обрядами, беруть участь у святкових карнавалах.

Саме карнавал постає у центрі наступної повісті «Тінь Демона», події якої відбуваються під час традиційних давньослов'янських осінніх поминальних свят Діди/Баби, що майже збігаються із західноєвропейським святом Хеллоуїн. Основний конфлікт твору базується на опозиціях

свій/чужий, добро/зло, верх/низ, які поширюються за рахунок дихотомій Захід/Схід, життя/смерть, християнство/язичництво, Хеллоуїн/Діди, пекло/рай, маска/обличчя. Карнавал, маски, костюми ряджених, ліхтарі-гарбузи, збирання рядженими солодоців з погрозами «солодоці або капость/витівка» – незмінні атрибути європейсько-американського Хеллоуїну. Для слов'янського (українського) менталітету така поведінка під час поминального циклу є неприродною. Більш звичним є переодягання і збір подарунків на Різдво, коли прийнято радіти, славлячи народження Боголюдини Христа, або на масляну, що передує великому посту. Хеллоуїн є відлунням язичницьких вірувань. Звичай святкувати його приходив до Європи, а потім і до Америки з середини ХІХ століття, коли вплив церкви на суспільство помітно послабшав. З появою ж масової, комерційної культури в ХХ столітті широке і бурхливе святкування Хеллоуїна, як вірно зауважує Лада Лузіна, також набуло комерційного характеру, породивши індустрію товарів, атрибутів і аксесуарів, необхідних для «правильної» зустрічі цього свята.

Показуючи сучасний Київ, який готується до Хеллоуїну, письменниця відзначає, що більшість з її земляків не розуміють глибинного сенсу цього чужого для нас свята, просто перейнявши зовнішні його атрибути, привнесені до нашого побуту американським маскультом. Страшні маски, костюми, гарбузи з вирізаними пиками і свічками всередині – ось все, що засвоєно українцями. Насправді ніхто не знає, як і, головне, навіщо все це «працює». У той же час практично забуто власний поминальний цикл, що відзначався нашими предками наприкінці осені. Безумству і круговерті європейського карнавалу протистоїть статечність і величавість поминальних обрядів, які здійснювалися на слов'янське свято Дідів/Бабів. Не відбирати з погрозами солодоці, а віддавати їжу покійним предкам, згадуючи їх добрі справи, всіляко обзиваючи і прославляючи, – ось головна відмінність «свого» свята від «чужого». Нагодовані, «ситі» душі предків або просто людей, яких згадали і пожаліли живі, стають їх вірними помічниками і захисниками. Забуття вітчизняних традицій і звичаїв, національної історії, на думку Лади Лузіної, є вкрай небезпечним для народу, адже погрожує перетворити українців на бездушних манкуртів.

Л. Бадєєва

*Харківський національний університет радіоелектроніки
м. Харків, badyeyeva@gmail.com*

ДО ПИТАННЯ ІСТОРІОГРАФІЇ ДЕРЖАВОТВОРЧИХ ПРОЦЕСІВ ПЕРІОДУ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНО-ДЕМОКРАТИЧНОЇ РЕВОЛЮЦІЇ (1917-1921)

Державотворчі процеси періоду 1917–1921 рр. є однією з найбільш досліджуваних і найбільш актуальних тем історії України. Нестабільність

політичного і соціально-економічного розвитку, болючі втрати останніх років, воєнно-політичний натиск зі Сходу і фінансова залежність від західних кредитів, антагонізм політичної еліти і псевдонародні «республіки» – все це має певні аналогії у подіях 1917–1921 рр. Разом з тим важливість теми визначається і складністю історичних процесів 1917–1921 років, переплетінням соціальної та національної революцій. У сутності та змісті революційних подій зазначеного часу намагаються розібратися різні сили, з різним ставленням до революції як форми вирішення суспільних протиріч. Загальним наслідком актуальності теми стало зростання елементів публіцистичності, використання документального матеріалу переважно в якості ілюстрацій, тенденційний підбір фактів і думок, різнобій в оцінці тих чи інших подій. Таким чином, існує нагальна потреба в історіографічному огляді наукового доробку нової української історіографії в основних її рисах, без претензії на всеохоплюючий характер і категоричність висновків.

Фундаментом вітчизняних студій подій зазначеного часу стали твори, спогади, щоденники М. Грушевського [4], П. Христюка [8], М. Шаповала [10], Д. Дорошенка [5], І. Мазепи [7], В. Винниченка [2], Є. Чикаленка [9] та інших діячів і свідків української революції, які залишили по собі наукові дослідження з теми. Розуміння сутності боротьби українців під час революції неможливе без праці М. Грушевського «На порозі нової України: гадки і мрії» [3].

Визначальним мотивом праць В. Винниченка [2], Є. Чикаленка [9], П. Христюка [8], М. Шаповала [10] та І. Мазепи [7] є болісний процес з'ясування причин невдач Української революції: складнощів історичних умов революції, що стала наслідком світової війни, деформованої соціальної структури, низького рівня урбанізації українського населення тощо. Важливим твором іншого державницького напрямку стала праця В. Липинського «Листи до братів-хліборобів» [6]. В. Липинський першим серед українських авторів поширив праворадикальні ідеї, спираючись саме на досвіді революції 1917-1921 рр.

Двотомна «Історія України 1917-1923» Д. Дорошенка [5] розглядає два революційні етапи: добу Центральної Ради і гетьманату П. Скоропадського. Автор піддав критиці народницький, соціалістичний світогляд лідерів Центральної Ради, яка шукала підтримки у народних мас, відкидаючи державотворчий потенціал заможних верств населення. Цей курс призвів до відчуження заможних верств населення від влади, відсутності кваліфікованих кадрів в управлінських структурах центру і провінції.

І. Лисяк-Рудницький [13] значну увагу приділив причинам «соціалістичного забарвлення» українського національного руху. На його думку, це наслідок соціальних умов, які склалися в Україні у передреволюційний час. Характер революції визначила потреба в одночасному вирішенні національних і соціальних питань. За переконаннями І. Лисяка-Рудницького, українська революція хоча і не

досягла своєї мети, внутрішньо переродила суспільство України, створивши модерну націю [13].

В умовах утвердження тоталітарного режиму в СРСР та ідеологічного контролю все, що було пов'язане з українським національним рухом, вважалося буржуазним націоналізмом.

Після проголошення незалежності України розпочався новий період у вітчизняній історичній науці. У дослідженнях В. Солдатенка, В. Верстюка [1; 1;12], О. Реєнта, Ф. Турченка, О. Щусь, Я. Грицака та ін. проаналізована поведінка різних соціальних сил у перший період революції – з березня 1917 р. по весну 1918 р. У сучасній історіографії визнано фундаментальне висвітлення революції 1917-1921 рр. у працях В. Солдатенка [17; 18]. Дослідник дає високу оцінку осмисленню революційних процесів, яке велося декілька десятиліть в середовищі української еміграції, наголошує, що стрижнем наукових доробок діаспори було національне відродження, прорив нації до власної державності і соборності.

Серед праць другої половини ХХ ст., які вперше побачили світ у діаспорі, звертає увагу докладністю викладу і потягом до неупереджених оцінок книга О. Ісидора Нагаєвського «Історія української держави ХХ ст.».

В сучасній історіографії також звернено увагу на недостатній розробці проблематики 1917–1921 рр. Мало уваги приділяється такій специфічній національно-революційній моделі масового руху як отаманщина. До маловивчених питань історії України належить і внутрішнє становище, еволюція поглядів політичних партій. Відсутнє об'єктивне вивчення причин популярності у середовищі української інтелігенції соціалістичних ідей. Не можна залишити поза увагою і вплив на перебіг подій в Україні масонства, до якого належало чимало діячів революційної епохи, в тому числі М. Грушевський, С. Єфремов, П. Скоропадський, С. Петлюра, В. Чехівський та ін. З наявної літератури сюжети щодо впливу масонства досить докладно розглянуті в праці В. Савченка «Симон Петлюра» [16].

В сучасній історіографії залишається дискусійним питання підготовки антигетьманського повстання. Останніми роками увагу дослідників привернули важливі аспекти внутрішньої політики Центральної Ради та її уряду – Генерального секретаріату. У цьому плані аргументованими висновками позначена монографія О. Реєнта.

Таким чином, аналіз новітніх публікацій, присвячених історії Української революції 1917-1921 рр. засвідчує, що у цій галузі історичної науки відбулися значні зрушення. Основні етапи революції, оцінка тогочасних подій, явищ, тенденцій на сьогодні набагато чіткіші, об'єктивніші, аніж історіографія ХХ ст. Проте питання причин поразок Української національної революції та короткотривалості самостійного існування національних державних утворень залишаються дискусійними предметами. У загальному вигляді сучасна наука вважає, що такий сумний підсумок став наслідком поєднання агресії з боку сусідніх держав, помилок і

прорахунків української влади та її надмірної орієнтації на загальноісторичні процеси повоєнного часу і, зокрема, зовнішні сили.

Список використаних джерел

1. Українська Центральна Рада: Документи і матеріали у 2 т. / Упоряд. В.Ф. Верстюк (кер.), О.Д. Бойко, Ю.М. Галерецький та ін. –Т.1. 4 березня –9 грудня 1917 р.– К.:Наукова думка, 1996. –589 с.; –т.2. 10 грудня 1917 –29 квітня 1918 р. – 426 с.;
2. Липинський В. Листи до братів –хліборобів / В. Липинський. // Повне зібрання творів, архів, студії / Східноєвроп. дослідж. ін-т ім. В.К. Липинського (США), НАН України, ін-т укр. археограф. – Т.6. Кн. 1. – К.: Смолоскип – Філадельфія, 1995. – 471 с.;
3. Верстюк В.Ф. Українська народна республіка під проводом Директорії / В.Ф. Верстюк. // Історія України: нове бачення: в 2-х т. / під ред. В.А. Смолія. – Т. 2. – К.: Україна, 1996. –С. 77-101;
4. Верстюк В.Ф. Українська Центральна Рада: навчальний посібник / В.Ф. Верстюк. – К.: Вид-во «Заповіт», 1997. – 344 с.;
5. Савченко В.А. Симон Петлюра / В.А. Савченко. – Х.: Фолио, 2006. – 414 с.;
6. Солдатенко В.Ф. Революційна доба в Україні (1917–1920 роки): логіка пізнання, історичні епізоди, ключові постаті / В.Ф. Солдатенко. – 2-е вид., доп. і перероб. – К.: ДП НВЦ «Пріоритети», 2012. –522 с.;
7. Солдатенко В.Ф. Українська революція. Історичний нарис: монографія / В.Ф. Солдатенко. – К.:Либідь, 1999. – 976 с.;
8. Турченко Ф.Г. Південна Україна: модернізація, світова війна, революція / Ф.Г. Турченко, Г.Ф. Турченко. – К.: Генеза, 2003. –303 с.

Анастасія Белік, Софія Васильєва

*Харківський національний університет радіоелектроніки,
м. Харків, 6714340@ukr.net*

МЕДІАТЕКСТ У НАШОМУ ЖИТТІ

В останні роки став широко використовуватись термін «медіатекст», який виник у 90-х роках ХХ ст. І з того часу ми кожного дня зустрічаємось із цим явищем: у журналах, газетах, на вулиці, на радіо та телебаченні, в інтернеті. Тому в сучасних умовах розгляд цього питання набуває актуальності.

Мета роботи – вивчення поняття медіатексту та його основних рис; протиставлення адресата та адресанта медіатексту; розгляд середовища, для якого характерний цей вид подання інформації.

Медіатекстом можна назвати будь-який носій інформації. Проте це визначення виходить за рамки традиційного погляду на текст як на послідовність слів, надрукованих або написаних на папері. Це поняття включає в себе голос, музику, звукові ефекти, візуальні образи. Частіше його розглядають як сукупний продукт масової комунікації – тексти журналістики, реклами і PR [3].

Винятковість медіатексту можна визначити за зовнішніми умовами, до яких належать виробництво «на потік», одноразовість, невідтворюваність. Споживач інформації не зберігає її тексти, а відправник залишає тільки її окремі фрагменти. При цьому незмінною в ЗМІ стає не тільки усна мова, а й письмова: отримувач може повторно перечитати текст, або переглянути відеоролик, але запам'ятовується тільки те, що вдалось «прочитати» з першого разу, потім увагу читача привертає інший, більш актуальний текст. Науковці говорять про швидке старіння інформації в сучасному суспільстві. Термін актуальності новини пов'язаний з періодичністю ЗМІ, і нова інформація змушує забути попередню [2].

Ще однією рисою є колективне виробництво медіапродукту. Будь-який текст створюється і оброблюється декількома людьми (журналістом, редактором, оператором, режисером і т.д.), поміщається в оточення інших текстів, так що структура випуску, незалежна від волі автора, визначає зміст кожного матеріалу.

Окрім цього, медіатекст визначається і значимістю технічних засобів, за допомогою яких транслюється повідомлення. Технічні можливості – не просто упаковка контенту, вони конвертують і структурують повідомлення, тому, наприклад, одна й та ж сама новина по-різному відображається в різних друкованих, радіо-, теле- та інтернет-текстах. Кожний засіб масової інформації характеризується особливим набором медійних ознак, які впливають на властивості тексту. Так, друковані ЗМІ передбачають графічне (шрифтове) оформлення та ілюстрації. Радіотекст включає голосові характеристики і звуковий супровід, а телетекст посилює вербальну та аудіальну складові відеорядом. Інтернет створює можливість багатоканальної передачі інформації та дозволяє читачу взаємодіяти з нею.

Медіатекст не обов'язково має смислову завершеність, а представляє собою структуру, відкриту для багаточисленних інтерпретацій. Текст ЗМІ – сукупність фраз нескінченних гіпертекстів, де все є посиланням і цитуванням [1, 110].

Проте основною рисою є тип і характер інформації, що транслюється в ЗМІ. Виступаючи як посередник у передачі інформації, ЗМІ її суттєво перетворюють шляхом відбору інформації і способу її подачі владні соціальні групи вносять свій порядок і вплив на людей. Можна сказати, що реальність сьогодні конструюється засобами масової інформації, і майже все,

що ми знаємо про світ, ми отримуємо через ЗМІ. Саме таким чином, ЗМІ і виступають як інструмент влади і формування світобачення.

Головними дійовими особами в життєвому циклі медіатекстової інформації все ж є автор (адресант) та аудиторія (адресат). Як вже говорилось раніше, автором медіапродукту є певний колектив, проте його образ може по-різному конструюватися змістом тексту, і він може виконувати різноманітні ролі. До таких ролей належить інформатор, який об'єктивно викладає інформацію, або ж дозволяє собі оцінити ситуацію; інтерв'юер (для того, щоб думка з'явилась, необхідно, щоб хтось про це запитав); репортер, тобто учасник подій; та аналітик, який розмірковує про значимість певної події та оцінює її. Але такий список є лише основою та в рамках одного тексту автор може змінювати ролі [5].

Під час написання будь-якого тексту, автор повинен відповісти на ряд запитань: «про що?», «що саме?», «як?», «кому?» та «навіщо?». Імпульсом для створення медіатексту зазвичай виступає певна інформація, подія або явище, яку необхідно перетворити у деякий набір слів – формування замислу. Наступним етапом є оформлення тексту.

Цікаво те, що текст ЗМІ є доступним будь-якому споживачу, але насправді кожен медіатекст адресований конкретній аудиторії, об'єднаній певними віковими, соціальними, гендерними, смаковими, світоглядними та іншими характеристиками. Текст ніби включає в себе образ «своєї» аудиторії, а вона – «свого» тексту.

Журналіст, який працює у певному виданні, повинен враховувати вподобання своєї аудиторії – знати про її смаки в музиці та кінематографі, політичні вподобання, лексику, враховувати стиль життя та можливий соціальний статус свого читача / слухача. І тому кожен випуск новин або газети, кожна стаття та відеоролик має відповідати цим вимогам, інакше цей контент не буде цікавий. Можна сказати, що з цієї причини ми кожного дня чуємо неприйнятну для цивілізованої людини інформацію – доки є попит, вона буде друкуватись та лунати радіохвилями. Ті, хто пише про події, які відбуваються навколо, підлаштовують написане під читачів, щоб мати змогу впливати на нас.

І все ж ключовий момент у питанні медіа тексту – канали поширення. Як вже згадувалось раніше, до них відносяться друковані видання, радіо, телебачення та Інтернет. Безумовно, найоперативнішим засобом передачі інформації є Інтернет, проте він не всім доступний через віковий або соціальний бар'єр, а тому найбільш актуальним джерелом новин залишається телебачення [4, 232].

Підбиваючи підсумок, можна з упевненістю сказати, що медіатексти стали невід'ємною частиною нашого життя, і ми самі, не знаючи цього, «керуємо» тим, що так впливає на нас. Засоби масової інформації стають все менше масовими, вони орієнтуються на певну аудиторію. Автори медіа текстів залежать від нас, а ми – від написаної ними думки і потребуємо нової порції інформації щохвилини.

Список використаних джерел

1. Артамонова Ю.Д. Герменевтический аспект языка СМИ / Ю.Д. Артамонова, В.Г. Кузнецов // Язык средств массовой информации: учебное пособие для вузов. – М., 2008. – С. 99–117.
2. Коньков В.И. Необратимость речи как особенность коммуникативного акта / В.И. Коньков // Стилистика сегодня и завтра: медиатекст в прагматическом, риторическом и лингвокультурологическом аспектах: доклады международной научной конференции. – М.: Факультет журналистики МГУ им. М.В. Ломоносова, 2010. – С. 120–125.
3. Медиатекст [Электронный ресурс]: режим доступа: URL:<http://www.advertopedia.ru/index/show-article?id=115>
4. Фаткуллина Ф.Г. Интернет-коммуникация: прагматический и национально-культурный аспект / Ф.Г. Фаткуллина // Материалы Международной научно-методической конференции «Межкультурная Интракультурная коммуникация: теория и практика обучения и перевода». – Уфа: РИЦБашГУ, 2014. – Т. 2. – С. 228–235.
5. Шмелева Т.В. Автор в медиатексте [Электронный ресурс]: режим доступа:http://www.novsu.ru/npe/files/um/1588617/portrait/Data/avtor_v_mediatekste.html.

Юлія Гарюнова

*Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
м. Харків, makhankov@ukr.net*

МОВНА РЕАЛІЗАЦІЯ РИМЕЙКОВОСТІ В П'ЄСІ Л. ПОДЕРВ'ЯНСЬКОГО «КОРОЛЬ ЛІТР»

Творчість Леся Подерв'янського презентує в сучасній українській літературі один із виявів етажності, який дослідники називають соц-артом – художньою практикою, що працює з упізнаними культурними й ідеологічними знаками, «паразитує» на канонічних структурах і деміфологізує сталі, а подекуди й клішовані елементи [17, 208]. Творчість письменника часто зараховують до паралітератури, яка існує тільки завдяки зверненню до відомих масовій культурі знаків [15], результатом чого є поява римейків. У. Еко називає останні повторами, що ґрунтуються на деконструкції, яка безпосередньо пов'язана з традиційною структурою, але водночас продукує щось абсолютно нове [21, 59]. Створюючи римейки, представники соц-арту намагаються продемонструвати позаісторичність і позачасовість певних фрагментів культурної спадщини, водночас експлікуючи пустотність інших, неприйнятних реалій. Для втіленні своїх ідей творці римейків звертаються до різноманітних стратегій і тактик, зокрема інтертекстуальних, що є цікавим об'єктом дослідження як для літературознавця, так і для лінгвіста.

У сучасному літературознавстві зустрічаємо поодинокі студії, пов'язані з вивченням доробку Леся Подерв'янського. Зокрема О. Цибулько згадує п'єсу «Гамлет, або Феномен датського кацапізму», вивчаючи яскраві вияви шекспірівського коду в сучасному драматургійному соц-арті [17]. А. Ткаченко зараховує твори досліджуваного нами автора до паралітератури й зазначає, що Леся Подерв'янський апелює до пародіювання радянської міфології [15]. М. Шаповал, вивчаючи стратегії інтертекстуальності сучасної української драми, називає ім'я Леся Подерв'янського серед письменників, що активно звертаються до залучення інтертекстом різних рівнів для адаптації відомих культурних знаків у нових творах [20]. У сучасній лінгвістиці немає студій, присвячених вивченню мовного втілення інтертекстом у драматургійному доробку Леся Подерв'янського, що мотивує актуальність пропонованої розвідки.

Із метою наблизити до себе читача, глядача, слухача автор намагається активно використовувати мовні одиниці й засоби, що здатні швидко актуалізувати фонд знань реципієнта, звернутися до його культурної пам'яті [16]. Адресант апелює до універсальних культурних кодів, що можуть продукувати шлейф інтерпретацій, породжувати багаті асоціативні ряди. Ідеться про звернення до засобів інтертекстуальності, зокрема вербалізаторів прецедентних феноменів.

Через проблему концептуалізації культурних знань інтертексти пов'язані з прецедентними текстами, одним із різновидів прецедентних феноменів – одиниць, добре відомих всім представникам певної культури, що є акумуляторами й трансляторами значущої інформації [3, 77]. Ю. Караулов дав дефініцію поняттю «прецедентний текст», увівши його до наукового термінологічного апарату: «завершений і самодостатній продукт мовно-мисленнєвої діяльності, який фіксує змістоутворювальні елементи національної культури [4, 54].

Опрацювання й деконструювання «шекспірівського тексту» є однією з визначальних інтертекстуальних стратегій у п'єсі «Король Літр». Леся Подерв'янський творить римейк, звертаючись до «шекспірівському тексту» як до каркасу, що тримає авторську ідею конструювання оригінального простору і яскравих образів драми. Вербалізація прецедентних феноменів стає важливим прийомом у реалізації такої мети. Драма набуває форми центонного тексту. Леся Подерв'янський використовує прецедентні імена героїв, які відсилають до шекспірівського тексту: *Корделія, Рейгана, Гонеріля, Едгар, Едмунд*. Змінене ім'я головного героя – *король Літр* – стає мовним і культурним знаком, що сигналізує про творення нової історії, яка лише «паразитиє» на відомій. Автор подає поряд з іменами дійових осіб комічні коментарі, що сприяє віддаленню двох художніх просторів п'єси – оригінального і римейкового: *Король Літр, хтивий, безпринципний і божевільний алкаголік; Кент, хуліганствуючий підліток* [10]. Імена відомих культурних діячів вербалізуються з метою аксіологічного зниження зображуваного простору. Так, ім'я *Гегеля* використовується з метою відтворення абсурдності мислення персонажів: «*Гегель нам казав, що дух ширяє в златих чертогах мудрості безсмертної...*» [10]. Таку ж функцію виконує ім'я *Заратустри: Йорік, патворний недоносок, начітавийся Заратустри* [10].

Засвідчуємо, що негативна оцінність найбільш активно есплікується тими мовними одиницями, що відсилають до реалій радянської дійсності. Наприклад, кілька разів у п'єсі «Король Літр» автор використовує прецеденте ім'я-назву літературного твору – «Тімур і його команда». Ця назва виражає пафосність, адже твір розповідає про високі моральні орієнтири маленького хлопчика і його друзів, які живуть у часи розквіту СРСР. Такий номен функціонує як ідеологема – лексико-фразеологічна одиниця, у структурі значення якої міститься ідеологічний компонент [19, 92]. У п'єсі «Король Літр» також функціонує інтертекстема-алюзія: засіб інтертекстуальності, що базується на подібності (але не ідентичності) до прототексту, тобто за своєю суттю є натяком [12]. Це номени *ананаси* і *рябчики*, що відсилають до відомого твору В. Маяковського. Ми знову можемо спостерігати ущільнення центонного тексту, що поєднує в собі кілька різновидів інтертекстем.

Абсурдизація дійсності є головною стратегією автора римейкової п'єси. Із цією метою письменник використовує вербалізатори прецедентних феноменів у фіналі твору: *Менделєєв, Ламаносов, Мічурін, Суворов, Макаренко*. Імена утворюють однорідний ряд, що виражає неоднозначну аксіосемантику через поєднання імен із позитивною оцінністю в конотативному компоненті семантики і назв-ідеологем. Автор апелює до назви пісенного твору, «*Падмасковниє в'єчера*», уведення якої лише підсилює прийом абсурдизації. Діючи за схемою поступового посилення комічності, Лесь Подерв'янський у фіналі п'єси згадує про картину, назва якої є ідеологемою, – «*Три богатыря*». Спочатку автор лише описує упізнаваний твір художнього мистецтва: «*Повісити оту картину гарну, де гуманісти втр'ьох сидять на конях, красиві й сильні лорди бородаті, і тильно стежать за пархатими жидами!*» [10]. Найвища точка абсурдизації дійсності – епізод, коли ця картина падає на дійових осіб: «*Вони несуть картину “Три богатыря”. Картина страшна і велика, нести її жлобам важко. Несподівано картина виривається у них із рук...*» [10]. Визначальними стають епітети *страшна* й *велика*, які транслюють знижену оцінність елементів радянської дійсності.

Отже, у п'єсі «Король Літр» Лесь Подерв'янський активно використовує шекспірівський текст, створюючи на його основі римейк. Упізнаваність і зрозумілість нової історії для читача забезпечуються саме відомістю й близькістю йому оригінальних текстів Шекспіра. Проте твори класика стають лише основою для продукування оригінальних образів. Вербалізатори прецедентних феноменів створюють своєрідну пунктирну лінію, за якою розвивається новий сюжет. Твори Леся Подерв'янського – це яскраве втілення практик сучасного українського соц-арту й цікавий об'єкт лінгвістичних і літературознавчих студій. П'єси автора не розраховані на широке читацьке коло, адже вимагають від реципієнта підготовленості, глибокого розуміння усіх культурно-комунікативних знаків, до яких він апелює.

Список використаних джерел

1. Денисова Г. В. В мире интертекста : язык, память, перевод / Г. В. Денисова. – М. : Азбуковник, 2003. – 298 с.

2. Караулов Ю. Н. Русский язык и языковая личность / Ю. Н. Караулов. - М.: Наука, 1987. – 262 с.
3. Подерв'янський Лесь. Король Літр / Лесь Подерв'янський. – Режим доступу: <http://www.ultima.te.ua/hamletua/>
4. Рябініна О. К. Інтертекстуальність у дискурсі сучасної української преси: лінгвістичний аспект [Електронний ресурс]: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 «Українська мова» / О. К. Рябініна. –Х.,2008.–Режимдоступу: http://librar.org.ua/sections_load.php?s=philology&id=1026&start=2
5. Ткаченко А. Симптоми паралітературознавства / Анатолій Ткаченко. – Режим доступу : <http://www.uk.x-pdf.ru/5filologiya/1217909-9-filologichni-seminari-literatura-paraliteratura-mezha-vipusk-kiiv-2011-udk-80-91-082-recenzenti-dfn-prof-izayarn.php>.
6. Тынянов Ю. Н. Поэтика. История литературы. Кино / Ю. Н. Тынянов. – М. : Наука, 1977. – 572 с.
7. Цибулько О. Шекспірівський текст в українському соц-арті / Оксана Цибулько // Вісник Львівського університету. Серія іноземні мови. – Вип. 20. – Ч. 2. – С. 207-214.
8. Чудинов А. П. Политическая лингвистика : учеб. Пособие / А. П. Чудинов – М. : Флинта : Наука, 2007. – 256 с.
9. Шаповал М. О. Стратегії інтертекстуальності та гра свідомостей у сучасній українській драмі : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. філол. наук : спец. 10. 01. 06 «Теорія літератури» / М. О. Шаповал. – Київ, 2010. – 38 с.
10. Эко У. Инновация и повторение Между эстетикой модерна и постмодерна / У. Эко // Философия постмодернизма / [под ред. А. Р. Усмановой]. – Минск : Красико-принт, 1996. – С. 52-73.

М. Глянєнко

*Харківський національний університет радіоелектроніки,
м. Харків, m.glyanenko2011@yandex.ua*

УКРАЇНСЬКА МОВА В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

Багато, хто вважає мову засобом порозуміння між людьми. Насправді ж, це не так. У мові знаходиться вся історія, духовна самобутність, здобутки культури, багатовіковий досвід, що записані нацією. Мова для кожного народу стає другою природою, що оточує його, живе з ним всюди і завжди. Як великим горем обертається нищення природи, так і боляче б'є по народові зречення рідної мови чи навіть неповага до неї.

Українська мова є однією з прадавніх слов'янських мов і є рідною для мільйонів. Кожен народ - митець своєї мови. Для українців рідна мова – мова наших предків, яка зв'язує нас між собою та попередніми і наступними

поколіннями та їхніми духовними надбаннями. Ядром духовного розвитку народу є рівень розвитку рідної мови. Обов'язком кожної людини є берегти і примножувати рідну мову також одним з головних завдань кожного розвинутого суспільства, показником його самосвідомості і визначником розвитку культури є, поряд з турботою про збереження природних багатств і примноження цінностей духовної культури, постійна турбота про екологію мовного середовища. Людина, яка не може усвідомити значення рідної мови, її ролі в розвитку особистості, не може розраховувати на гідне місце у суцвіті народів.

Проблема розвитку української мови за тепер вже майже 17 років становлення української державності все ще так і залишається підвішеною в повітрі, про що свідчить чергове її роздування перед кожними наступними парламентськими чи президентськими виборами. Занепад рідної мови є наслідком духовної бідності народу. Такий великий народ як українці не може допустити цього. Ставлення до рідної мови є свідченням національної свідомості, його цивілізованості і рівня культури народу.

Ми знаємо, що мова являється способом пізнання світу. Ми пізнаємо світ, пізнаючи мову та навколишнє середовище, але в межах свого народу, його свідомості тощо. Українська мова дає нам змогу пізнати середовище та світ очима українця й українського народу. Мова формує нашу духовність і розум. Український фольклор, пісня, театр розкривають перед людиною світ краси. У художньому творі мова служить засобом образного відтворення дійсності, а у живому мовленні виконує, в основному, функцію спілкування,

Одним із пріоритетних напрямів діяльності держави у сфері освіти і науки на найближчий період є досягнення європейського рівня якості і доступності освіти, зокрема вищої.

Оновлення змісту й структури вищої освіти зумовлено загальними світовими тенденціями розвитку. Освітнє середовище (навчально-виховний процес) у ВНЗ, на комунікативному рівні може віддзеркалювати і деморалізацію, і позитивні зміни у суспільному житті, і занепад духовної культури у суспільстві, і мовне винародовлення, водночас,.

Вчені доводять важливість впливу соціальних чинників на мовлення майбутніх фахівців, досліджуючи процес комунікації студентів (зокрема нефілологів), у різних вищих навчальних закладах України, і зазначають наступне:

1) «багаторічна русифікаторська політика спричинилася до асиміляції української культури. Унаслідок цього цілі покоління українців втратили рідну мову, щонайбільше — розмилося основне для духовного життя нації поняття рідна мова» [Горошкіна 2002: 2]; так, багато студентів не можуть відповісти, яку мову вони вважають рідною;

2) захопленість сучасної освіченої молоді суржилом, який «у власне лінгвальному та онтологічному аспектах набуває статусу мови, що мотивується лабільністю етнічної свідомості українця та консервативністю

сільського соціуму, який продукує та активно вживає слова-гібриди» [Чумак 2002: 58];

3) «учнівська молодь в російськомовному середовищі спілкується переважно російською. Переважна більшість громадян України саме в родині засвоює традиції неукраїнської мови» [Демченко 1998: 58]; зазначимо, що йдеться насамперед про студентів — вихідців з українських родин східних і центральних регіонів країни;

4) діалектна мова здатна зберігати й передавати від покоління деякі орфоепічні (вимовні), лексичні і граматичні особливості.

5) «наслідком своєрідного бажання переінакшити світ на свій лад, засобом самовираження є молодіжний сленг — певна динамічна частина української мови, що спирається на її систему й розвивається за законами цієї мови (іншомовні слова, новостворені за допомогою ресурсів рідної мови лексеми тощо)» [Горошкіна 2002: 3];

6) «переважна більшість інновацій і запозичень, їх перевірка на життєздатність і адаптація або відторгнення відбуваються в рухливому живому, а не фіксованому писемному мовленні» [Масенко 2003: 22], отже, писемне й усне мовлення студентства мають суттєві розбіжності, особливо на лексичному рівні;

7) природна мова, використана як засіб комп'ютерної комунікації (особливо студентської молоді), стала предметом вивчення комп'ютерної лінгвістики (зокрема комп'ютерної лексикографії);

Знання рідної мови не забороняє вивчати інші мови – споріднені і не споріднені. В Україні двомовність – норма. Але щоб володіти двома мовами потрібно вміти правильно користуватися ними. На жаль, наші “білінгви” часто говорять змішаною мовою. Тому потрібно виділити ще один мовний обов'язок наших громадян – дотримуватись культури українського мовлення. Культура мовлення має велике соціальне і національне значення: вона сприяє підвищенню загальної культури як окремої людини, так і суспільства в цілому, забезпечує толерантне спілкування людей, облагороджує їхні стосунки. Саме через це, кожен повинен дбати про свою мовну культуру і вимагати цього від інших.

Українська мова – національне надбання українського суспільства, вона має підтримуватися державою. Мовна політика повинна бути спрямована на забезпечення оптимального функціонування української мови в усіх сферах життя українського народу, його подальшого розвитку та взаємодії. Українська мова, виконуючи інтеграційну функцію, є важливим чинником зміцнення державності, забезпечення економічного та культурного розвитку нашої країни.

Список використаних джерел

1. В. Оржехівський. Міжетнічні взаємини. /Права Людини, Харків, 2006
2. Освіта України, №4 (232) від 24 січня 2004

3. Масенко, Л.С.: Слово писане - слово мовлене. In: Дивослово 2/2003, с.22-24.

4. Горошкіна, О.: Роль соціальних чинників у навчанні української мови. In: Дивослово 5/2002, с. 2-3.

5. Демченко, В.: Трансформація етномовного коду як фактор психологічного сприйняття етранжизмів: Зб. Наукових праць "Південний архів"(Філологічні науки). Херсон 1998, с. 58-60.

6. Чумак, В.: Мовні картини світу в системі мови і мовлення. In: Дивослово 1/2002, с. 58-59.

Інна Голопич

*Харківський національний університет внутрішніх справ,
м. Харків, kafukrain@gmail.com*

ГЕНЕЗА ПРАВНИЧИХ ТЕРМІНІВ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ТЕРМІНОСИСТЕМИ

Вивчення походження сучасної правничої термінології є актуальним і необхідним для унормування української терміносистеми. Зокрема, лексико-семантичний підхід до термінотворення зумовлює науковий пошук в аспекті обґрунтування різних шляхів входження термінологічних одиниць у юридичну терміносистему, а також виявлення проблем у термінології законодавства, які призводять до важкого сприйняття, а подекуди й неадекватного розуміння текстів законів і нормативних документів.

Стиль законодавства характеризується великою кількістю термінів, які мають забезпечувати однозначне тлумачення норм права і бути зрозумілими, не тільки фахівцям, а й пересічним громадянам, які в умовах сучасної трансформації держави та суспільства, так би мовити, «приречені» знатися на праві. Утім навіть побіжний аналіз сучасної правничої термінології засвідчує, що вона не цілком відповідає окресленим вимогам.

Мовознавці визначають чотири групи способів походження термінів: неосемантизми, неологізми, запозичення та інтернаціоналізми.

Неосемантизація надає загальноновживаним лексичним одиницям рідної мови статус термінів. Юридичні неосемантизми, за класифікацією Корж А.В., поділяють на такі групи термінів: 1) загальноновживані терміни; 2) загальноновживані терміни, що мають у нормативному акті більш вузьке спеціальне значення; 3) власне юридичні терміни; 4) технічні терміни.[1] На думку дослідників, проблеми розуміння можуть викликати загальноновживані терміни, оскільки вони однаковою мірою використовуються в загальноновживаній мові, науковій та художній літературі, ділових документах, законодавстві – серед них найчастіше виникає полісемія.

Типовим для нормативних актів є вживання технічних термінів, які запозичені з інших термінологічних систем різних галузей науки, техніки,

мистецтва, а також професіоналізмів: еталон, фільмокопія, фонограма, медичне обладнання. Зауважимо, що в процесі реального застосування норм права в різних сферах національного суспільного життя без технічних термінів, що набувають актуалізації та спеціалізації в юриспруденції, іноді обійтися просто неможливо.

Наступна модель творення юридичних термінів – неологізація. Групу неологізмів поділяють на три основні категорії терміноодиниць: а) побудовані виключно на основі рідної мови; б) побудовані на основі питомої лексики, проте з використанням міжнародних терміноелементів; в) побудовані на основі виключно терміноелементів чужого походження. Найбільш характерним для української мови способом загальномовної неологізації є термінотворення віддієслівних і відприкметникових іменників за допомогою суфіксів (ліцензування, декларування, запобігання, оприлюднення, пріоритетність, прогностичність, інструктор).

Поширеним і часто виправданим є творення термінів шляхом запозичення з інших мов, що зумовлюється різними історичними та соціально-правовими тенденціями розвитку суспільства. Питання запозичення є одним із найскладніших у практиці української термінологічної роботи і має багато як позитивних, так і негативних факторів, унаслідок чого кожний окремих випадок запозичення складає особливу проблему. Специфічною рисою сучасних взаємовідношень між мовами та їх носіями-народами є стійка тенденція до активного використання іншомовних термінів та термінів, що містять у своєму складі морфоелементи класичних мов (головним чином грецької та латинської) і набули статусу інтернаціональних.

Найбільшою проблемою юридичної мови є перенасичення іншомовними термінами й терміноодиницями-росіянізмами, що ускладнює користування цією мовою як самими правниками, так і громадянами. Проаналізувавши тексти законів, підзаконних актів України можна переконатись, що в них до сьогодні зберігається безліч росіянізмів. Особливо форми активних дієприкметників теперішнього часу на -учий, -ючий, -ячий, уживання яких не відповідає нормам української мови.

Також, наряду з цим спостерігаються такі явища, як засміченість мовними покручами, невдалими кальками з інших мов, порушення граматичної структури, невластиве українській мові граматичне оформлення інтернаціоналізмів, явище «псевдосинонімії» й утрату тонкощів уживання українських термінів [2, с. 193].

Значну частину запозичених юридичних термінів української мови становить особлива група лексем – інтернаціоналізми, що вживаються в багатьох мовах світу і мають спільне джерело походження.

Від звичайних запозичень інтернаціоналізми відрізняються не тільки зовнішньою, а й внутрішньою формою. Відповідно, „будь-який елемент може називатися інтернаціональним лише тоді, коли він зустрічається принаймні у трьох неспоріднених мовах”.[3]

При запозиченні одного й того ж терміна різними мовами слід враховувати наявність різних семантичних відтінків, що призводить до семантичних розбіжностей терміна у лексичних паралелях.

Також необхідно брати до уваги, що будь-який інтернаціональний елемент, який у мові-джерелі має кілька значень, іншою мовою запозичується далеко не в усіх значеннях, а лише в певних, які при порівнянні можуть збігатися частково, або зовсім не збігатися¹⁵.

Виходячи з вищевикладеного можна зробити такий висновок, що основою для походження українських правничих термінів є внутрішньомовні ресурси, однак аналізована правнича термінологіка великою мірою виходить за межі національної мови. Іншомовні елементи є цінним надходженням, за умови, що мова, яка їх запозичує, готова до їх абсорбції в свою усталену систему термінотворення і може адекватно реагувати на реальні потреби професійної діяльності соціуму. Дослідження питання аналізу генезису правничих термінів сучасної юридичної науки сприяє не лише виробленню високої культури мови фахівця, а й впорядкуванню національної терміносистеми.

Список використаних джерел

1. Корж А.В. Ділова українська мова для юристів: лекції та комплексні завдання: навч. посібник / А. В. Корж. – К., 2002. – С. 89–91.
2. Кочерга О. Українська державність і доля української наукової термінології // Проблеми утвердження і функціонування державної мови в Україні / О. Кочерга. – К., 1998. – С. 193–195.
3. Акуленко В.В. Интернациональные элементы в лексике языков // Национальное и интернациональное в литературе, фольклоре и языке / В.В. Акуленко. – Кишинев, 1971. – С. 256.

Світлана Губарева

*Харківський національний медичний університет,
м. Харків*

ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРНЕТ-ВИДІВ КРЕОЛІЗОВАНИХ ТЕКСТІВ В ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНОЇ ТА СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНЦІЙ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ

Вивчення іноземної мови в ізоляції від культурно-етнічної складової, поза готовності до діалогу двох культур – рідної для реципієнта та культури-донора – виключає успішне формування комунікативної особистості. Наявність певного словникового запасу і граматично-синтаксичних навичок конструювання висловлювання є основою для формування мовної компетенції учня. Показником оволодіння іноземною мовою на достатньо

високому рівні є вже компетенція культурна – здатність декодувати культурні знаки, закладені в стереотипах і національних символах. Лінгвокультурологічна компетенція іноземних студентів традиційно формується на уроках мовної підготовки за допомогою використання текстів різних фольклорних жанрів (казки, прислів'я, приказки), в яких розкривається картина світу, система народних цінностей, що створювалася роками.

Однією зі складових формування комунікативної компетенції іноземних студентів є формування компетенції соціокультурної, яка реалізується в здатності встановлювати і підтримувати соціальні контакти, проявляти адекватну рефлексію на події повсякденності, знати і використовувати правила поведінки у суспільстві з чужорідною культурою. Соціально компетентна особистість повинна успішно реалізовуватися як у реальному (побутовому), так і у віртуальному (інтернет) іншомовному просторі. Експериментуючи з різними жанрами і педагогічними методами, ми виявили, що для формування як лінгвокультурологічної, так і соціальної компетенції учнів виявилось актуальним використання креолізованих текстів.

Під креолізованими текстами (вперше термін був запропонований Ю.А. Сорокіним і Е.Ф. Тарасовим у 1990 році) в загальному вигляді маються на увазі утворення, що складаються з двох негомогенних елементів: вербального (напис, вербальний текст) і невербального (малюнок-ілюстрація, фотографія, таблиця, графіка, шрифт, музика та інше), яка лише в заданому комплексі забезпечують необхідний вплив на адресата: інформаційний, емоційний та пізнавальний. У лінгвістиці також використовуються терміни «кодово-негомогенний», «лінгвовізуальний», «семіотично ускладнений», «ізовербальний», «полікодовий» текст.

В рамках соціокультурного підходу на заняттях з іноземними студентами зазвичай звертаються до таких креолізованих текстів, як, наприклад, карикатура. У свою чергу ми вважаємо за необхідне звернення до нового виду креолізованого тексту, розвиток якого обумовлено гіпертекстуальністю інтернету і продиктовано віяннями епохи, до інтернет-мему – креолізованого тексту, що містить емоційно-забарвлене, часто іронічне судження з приводу певної події (спортивної, культурної і т. д.), у вигляді зображення / інтерпретації зображення з коротким підписом або інтерпретації до зображення / підпису.

При відборі креолізованих текстів слід враховувати вік учнів як базовий фактор можливості / неможливості сприйняття інформації того чи іншого роду, наявність / відсутність культурних обмежень на сприйняття нової інформації.

Побудова навчального процесу із застосуванням креолізованих текстів є багатогранною: від використання в якості ілюстративного матеріалу при вивченні нової лексики, граматичних конструкцій, активації комунікативного процесу до розширення знань з лінгвокультурології.

Нами запропонована така поетапна робота з інтернет-мемами на уроках мовної підготовки іноземних студентів:

- переклад тексту (самостійно);
- опис візуальної частини (з частковою допомогою викладача);
- виявлення і пояснення іронічної складової (за допомогою викладача, якщо подія вузьконаціонального значення, події світового значення учні можуть ідентифікувати самостійно);
- складання особистого ексклюзивного коментаря до запропонованого вчителем поширеного шаблону інтернет-мему (самостійно);
- складання індивідуального інтернет-мему після знайомства з новинами України або як реакція на події в групі (самостійно). Слід зазначити, що це доволі складний рівень, який вимагає розвитку певних навичок і наявності креативних навичок.

Важливою особливістю креолізованих текстів інтернет-жанрів є:

- актуальність, сучасність та впізнаваність;
- поступова підготовка та вироблення звички користуватися україномовними інтернет-ресурсами всупереч комфортному використанню сайтів на рідній мові;
- невимушеність обстановки, в якій студент знайомиться реаліями сучасної української дійсності.

Наявність цих факторів забезпечує зацікавленість студентської аудиторії, утримує її увагу і мотивує на емоційно-комунікативну реакцію. Використання даних жанрів готує студентів до актуального сприйняття інформації в укрнеті, до успішного спілкування в соціальних мережах, чатах, по електронній пошті, за допомогою електронних повідомлень.

Таким чином, можна зробити висновок, що використання креолізованого тексту при навчанні іноземної мови готує студентів до різних видів міжкультурного спілкування, розширює лінгвокультурологічні знання, сприяє діалогу культур та формує соціальну компетенцію особистості. Ми вважаємо, що креолізований текст є благодатним і перспективним методологічним матеріалом.

Геннадій Дедурін

*Харківський національний університет внутрішніх справ,
м. Харків, Mason81@ukr.net*

ТАКТИКА І СТРАТЕГІЯ БІЛОРУСЬКИХ ХРИСТИЯНСЬКИХ ДЕМОКРАТІВ У ПІ РЕЧІ ПОСПОЛІТІЙ

Католицтво на теренах Білорусі почало поширюватися ще з XIV ст. З того часу Костьол глибоко інтегрувався у білоруську спільноту, намагаючись оперативної та ефективно реагувати на виклики часу. Свої стосунки із суспільством Костьол завжди будував на засадах християнського вчення.

Проте під впливом певних факторів (державно-конфесійної політики, ступеню поширення конфесії і її впливу на маси, секуляризації суспільства, загострення тих чи інших проблем тощо) можуть виникати проблеми, які безпосередньо або опосередковано стосуються Костьолу та змушують його представників поринути у вир суспільно-політичного життя.

Перша білоруська католицька організація – Християнсько-демократична злучнасць виникла у Петрограді у 1917 р. Біля її витоків стояли ксьондзи Ф. Абрантович та Л. Хвецька [4, с. 332]. Вже в першій партійній програмі БХДЗ, що побачила світ у 1920 р. йшлося: «Що стосується Батьківщини нашої – Білорусі, Х. Демократична злучнасць хоче, щоб вона була цілою, неділимою і вільною» [3, с. 65].

Після Ризького миру між Польщею і Радянською Росією, з огляду на релігійну нетерпимість більшовиків, саме у західнобілоруські землі було перенесено основний акцент діяльності християнських демократів, новим центром яких стало Вільно [2, с. 184]. Протягом 1921 – 1926 рр. БХДЗ істотно еволюціонувала. З католицької організації переважно релігійного характеру, до кінця позначеного терміну, вона перетворилася на повноцінну політичну партію з домінуванням національних інтересів над вузькоконфесійними.

Під час розколу білоруського національного руху, який відбувся в середині 20-х рр., через активізацію у Західній Білорусі більшовицького підпілля, християнські демократи ще чіткіше окреслили свої цілі, інтерпретуючи будь-які спроби пошуку вирішення білоруської проблеми у рамках політичної системи Польщі або СРСР як національну зраду, що віддаляє єдино вірне рішення проблеми – створення незалежної Білої Русі. Цим, лідери БХД (з 1926 р.) викликали неабияке незадоволення католицької церковної ієрархії. Боротьба між польською та білоруською тенденціями у Костьолі на теренах Західної Білорусі, спостерігалася протягом всього міжвоєнного часу.

У 1930-х рр., після розгрому Громади та пов'язаних з нею організацій, БХД виходить на лідируючі позиції у білоруському русі. І в цей час ставлення її лідерів (В. Годлевського, А. Станкевича, Я. Позняка) до питання про характер білоруської державності, залишалось незмінним.

В середині 1930-х рр. А. Станкевич став ініціатором перетворення БХД у Білоруське народне об'єднання (БНА) [1, с. 71], яке мало на меті згуртувати всі, на той час ще не розгромлені, білоруські партії і організації. Таке рішення було ухвалене внаслідок тривалих внутрішньопартійних дискусій. Частина ксьондзів, зокрема і В. Годлевський, не поділяли поглядів А. Станкевича і після реорганізації залишили лави партії.

Створення БНА стало логічним завершенням еволюції БХД, наслідком якої стало перетворення її у самостійну світську політичну партію, що прагне до консолідації білоруського суспільства на ґрунті боротьби за реалізацію концепції ідеї незалежної держави. Звичайно, реалізація її була надто проблематичною, враховуючи настрої, що переважали у польській правлячій

верхівці, яка після смерті Ю. Пілсудського, остаточно зробила вибір на користь національної асиміляції білорусів.

Упродовж усього міжвоєнного періоду за діяльністю білоруських християнських демократів уважно спостерігала як державна, так і костьольна влада. Для польських урядовців була неприпустимою діяльність ксьондзів спрямована на пробудження національної самосвідомості серед білорусів-католиків, тоді як представників віленської курії неабияк дратувало бажання білоруських ксьондзів білорусизувати Католицьку церкву у Західній Білорусі. Проте це не завадило християнським демократам стати однією з найбільш впливових політичних сил у білоруському національному русі II Речі Посполитої, прискоривши формування у білоруському суспільстві, незалежно від конфесійних вподобань, «уявленої спільноти» модерної білоруської нації.

Список використаних джерел

1. Дедурін Г. Адам Станкевич – ідеолог і практик білоруського національного руху у II-ій Речі Посполитій // Збірник Харківського історико-філологічного товариства. – Т. 13. – Х., 2009.
2. Латышонак А. Гісторыя Беларусі ад сярэдзіны XVII да пачатку XXI ст. / Беласток – Вільня: Беларускае Гістарычнае Таварыства, 2010.
3. Праграма Уставы хрысціянскай дэмакратычнай злучнасці беларусаў // Веснік БДУ. – 1994. – №3.
4. Ярмусік Э. Каталіцкі касцёл і нацыянальныя праблемы XX ст. (на матэрыяле Беларусі) // Хрысціянства у гістарычным лёсе беларускага народа. – Гродна: ГрДУ ім. Я. Купалы, 2008.

Наталія Єльнікова

*Харківський національний університет внутрішніх справ,
м. Харків, kafukrain@gmail.com*

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЮРИДИЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ

Одним із найважливіших завдань сучасного мовознавства є вивчення термінології, її структури, семантики, закономірностей утворення та перспектив розвитку. Актуальність нашого дослідження полягає у тому, що юридична термінологія сьогодні є однією з найбільш значущих галузевих терміносистем, якою послуговуються не лише в професійному середовищі, а в інших сферах мовного зв'язку.

Юридична термінологія ставала об'єктом досліджень багатьох учених, серед яких – О. Сербенська, С. Токарська, І. Бушина, С. Хижняк, С. Головатий, Н. Артикуца, А. Ушаков, Ю. Зайцев, Ю. Прадід та інші.

Серед аспектів вивчення термінотворення можна виділити лексико-семантичний, словотвірний, системно-функціональний, соціолінгвістичний. Так, лексико-семантична площина термінотворення зумовлює новий пошук в аспекті обґрунтування різних шляхів входження термінологічних одиниць у мову.

Більшість дослідників, які вивчають проблеми термінології, зауважують, що досі не існує класичного визначення поняття «термін». У своїх роботах деякі вчені можуть наводити до десяти визначень «терміна», виходячи з точки зору різних наук, у яких вживається термінологія.

Учені у своїх дослідженнях базуються на двох підходах до визначення терміна: структурно-субстанційного та функціонального. Так, Д. Лотте, Т. Канделакі, які є прихильниками першого підходу, аналізують термін як особливе слово, що протиставляється за своєю семантичною та граматичною структурою загальноживаному. Е. Скороходько, В. Лейчик, прибічники функціонального підходу, стверджують, що термін – це функція, тип уживання лексичної одиниці, а не особливий тип лексичної одиниці.

Юридичний термін – (від лат. *terminus* — межа, кордон) — слово або словосполучення, що виражає поняття з правової сфери суспільного життя і має визначення (дефініцію) у юридичній літературі (законодавчих актах, юридичних словниках, науково-правових працях) [1: 15].

Безсумнівним є той факт, що термін завжди позначає поняття. Так, на думку О. Ахманової, основною ознакою термінологічності одиниці є її субстантивний характер. Термін, за визначенням дослідниці, – це «слово чи словосполучення спеціальної (наукової, технічної та ін.) мови, що створюється для точного вираження спеціальних понять і позначення спеціальних предметів» [2: 474].

Особливість юридичної термінології полягає у тому, що мова закону має бути зрозумілою не лише спеціалістам правничої сфери, а й тим громадянам, які не мають юридичної освіти. Таким чином, юридична термінологія повинна бути достатньо насиченою, ясною й прозорою.

Словниковий склад юридичної термінології сьогодні становлять власне українські терміни (*закон, бездіяльність, пільги, недоторканність, злочин, вирок, заповіт, право, правосуддя, злочин, наклеп, скарга, уряд, шлюб* і подібні) та запозичені терміни. Це запозичення із латинської, грецької, російської, французької, англійської, німецької, польської, іспанської, італійської, сербської, хорватської, польської та інших мов. Здебільшого, це слова латинського та грецького походження. Деякі елементи цих термінів увійшли в українську мову через романо-германські мови або за посередництвом слов'янських мов (*абдикація, акт, делегація, компетенція* – лат., *страйк, локаут, прайвесі, корупція* – англ., *хартія, гіпотеза, герусія, політика, автономія* – грецьк., *абандон* – франц., *авізо* – італ.).

Іншомовні терміни умовно можна поділити на такі групи:

1) Терміни, що мають статус інтернаціоналізмів (*абандон, інавгурація, імпічмент*);

2) терміни, що не мають питомих відповідників (*дифамація, бюджет, брокер*);

3) терміни, які мають синоніми, інколи дублюючи вже існуючі в національній правничій термінології лексичні одиниці (*виборці – електорат, авторське право — копірайт; авторський гонорар — роялті*).

Термінозапозичення перших двох груп несуть позитивний вплив на сучасний стан терміносистеми та розвиток юридичної мови, оскільки відображають загальносвітову тенденцію до інтернаціоналізації термінологічного складу правничої сфери та задовольняють потребу в миттєвому термінологічному наповненні метамови. Термінозапозичення третьої групи є свідченням того, що іншомовні лексеми у більшому обсязі часто відповідають основним вимогам до термінів – стислість, точність, короткість, словотвірний потенціал.

У термінології спостерігаємо ті самі лексико-семантичні процеси, що властиві для лексики загалом: полісемія, омонімія, синонімія, антонімія, паронімія.

Полісемія – виникнення декількох зв'язаних між собою значень, що виникають в результаті зміни та розвитку первинного значення слова (*аболіція, конвент, вина, право, суд* тощо). Багатозначність у терміносистемі – суттєвий недолік юридичної термінології, оскільки через полісемію термін втрачає основну вимогу – тяжіння до однозначності, хоча це явище неминуче й цілком природне.

Наявність семантичного зв'язку – один із основних факторів, що визначає своєрідність й особливість полісемії. У багатозначності різні значення одного слова завжди зв'язані між собою за змістом. Такий зв'язок може ґрунтуватися на підставі схожості предметів, суміжності або на відношенні «частина – ціле».

Для юридичної термінології характерне явище омонімії, яка виникає внаслідок розмежування двох або декількох значень багатозначного слова, обумовлених нечіткістю межі між полісемією та омонімією. На відміну від загальноживаної лексики, омонімія в правничій терміносистемі є явищем небажаним, оскільки істотно ускладнює процес семантизації слів, викликає труднощі при інтерпретації терміна.

Традиційно виділяють міжгалузеві та внутрішньогалузеві терміноомоніми. Міжгалузєва омонімія представлена термінами одного напрямку значення, що піддалися переосмисленню і ввійшли до терміносистеми іншої науки. Для внутрішньогалузевої омонімії характерна одна й та сама форма слова, що має різні значення в межах тієї ж самої галузі науки.

Проблема синонімії є однією із основних і найбільш важливих проблем сучасного термінознавства. Синоніми в юридичній термінології – це терміни, що належать до одного денотата, можуть мати тотожні або близькі значення, відрізнятися особливостями вживання, за будовою (прості слова, композити, аббревіатури, словосполучення), походженням (власне українські й запозичені

лексеми), наприклад: *юриспруденція – правознавство, суїцид – самогубство, правовий – правничий – правний – юридичний, карний – кримінальний*.

Синонімічні відношення в науковому тексті інтерпретуються й оцінюються мовознавцями по-різному, що є свідченням того, що це питання вивчене недостатньо. Синонімія у терміносистемі, на думку багатьох дослідників, виникає через неупорядкованість юридичної термінології. Інші мовознавці вважають, закони мови універсальні, тому термінологія також повинна їм підпорядковуватися, щоб бути стилістично збагаченою. На нашу думку, синоніми у правничій сфері порушують однозначність і точність законодавчого акта, що є головною вимогою для мови правника.

Одним із регулярних принципів номінації в правничій термінології є антонімія (*обвинувачення — захист; законно — незаконно; об'єктивне право — суб'єктивне право*), яка виступає найзручнішим систематизатором, тому що дає можливість використати ті самі антонімічні парадигми, що і в загальнопобутовому словниковому складі. Законодавчий словник містить багато антонімів, оскільки закони відображають полярні інтереси – права й обов'язку.

Таким чином, для юридичної термінології характерні ті самі явища (полісемія, омонімія, синонімія, паронімія, антонімія), що й для сучасної української літературної мови загалом. Проаналізовані процеси є явищем небажаним, оскільки ускладнюють процес нормального функціонування термінів. Поява іншомовних термінів пов'язана, безумовно, із процесом глобалізації, проте головну роль у процесі нормалізації процесу запозичення повинні відігравати мовні чинники.

Список використаних джерел

1. Артикуца Н. В. Мова права і юридична термінологія [Текст] : навч. посібник. — 2-ге вид., змін, і доп. / Н. В. Артикуца. — К. : Стилос. — 2004. — 277 с.
2. Ахманова О.С. Словарь лингвистических терминов / О.С. Ахманова. — 2-е изд., стер. — М : УРСС : Едиториал УРСС, 2004. — 571 с.
3. Д'яков А. С. Основи термінотворення. Семантичні та соціолінгвістичні аспекти / С. А. Д'яков, Е. Р. Кияк, З. Б. Куделько. — К. : Академія. — 2000. — 199 с.
4. Сергєєва Г. А. Про склад української правничої термінології з погляду її походження // Вісник Харківського національного університету. — Серія «Філологія». — 2000. — № 473: Праці молодих учених філологічного факультету. — С. 183 – 187.

НАУКОВА І ПОЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ МИХАЙЛА ГРУШЕВСЬКОГО

Відомий український вчений та політичний діяч народився 17 вересня 1866 року у місті Холмі в родині вчителів. Суттєвий вплив на формування світогляду юного Михайла мали історичні праці та дослідження видатних українських істориків середини ХІХ ст. Михайла Максимовича, Миколи Костомарова, Аполлона Скальковського та інших вчених, якими він захоплювався.

У 1886 р. Михайло Грушевський вступає на історико-філологічний факультет Київського університету. Під час навчання він знайомиться із відомим українським істориком Володимиром Антоновичем. Під його керівництвом талановитий студент, робить перші спроби наукових досліджень в царині історії України. Студентська наукова робота молодого вченого «История Киевской земли от смерти Ярослава до конца XIV века», була відзначена на належному рівні золотою медаллю. Після завершення навчання талановитого науковця залишають працювати в університеті на кафедрі російської історії. Але нажаль цей період в житті Грушевського співпав у часі із цілеспрямованими антиукраїнськими заходами з боку російської влади. За таких умов у 1894 р. Грушевський переїжджає до Львова де були більш сприятливі умови для наукової діяльності. У Львові вчений розпочинає свою плідну наукову кар'єру і упродовж двадцяти років успішно працює як в університеті де очолює кафедру всесвітньої історії, так і в Науковому товаристві імені Т.Г. Шевченка. У 1905 р. на рахунку науковця налічувалось понад півсотні праць [4, с. 8].

Головною науковою роботою всього життя дослідника безперечно вважається багатотомна «Історія України – Русі», яка стала своєрідним синтезом історичних знань кінця ХІХ – початку ХХ ст.

Варто відзначити, що Михайло Грушевський був не лише відомим істориком а і політичним діячем. Упродовж своєї політичної кар'єри Михайло Сергійович був одним із засновників Національно-демократичної партії Галичини та Товариства українських поступовців, першим президентом Української Народної Республіки.

Особливою рисою політичної діяльності М. С. Грушевського можна вважати так званий пошук компромісів. У нього була теорія, згідно із якою конструктивними можуть бути відносини націй, що базуються на взаємовигідних умовах, узгодженні своїх перспективних станів розвитку, коли суверенітет та самобутність одного народу не заважають іншому. Він був соціалістом за світоглядом і нажаль замість реальної нагоди відродження самостійної української державності тривалий час був прибічником ідеї

трансформації Росії на федеративних засадах, де б Україна була лише суб'єктом федерації. Тільки в IV Універсалі він остаточно перейшов на самостійницькі позиції [1, с. 4-7].

З березня 1917 до квітня 1918 р. Михайло Сергійович займався активною політичною діяльністю як голова Центральної Ради і перший президент УНР. Упродовж цього часу він багато корисного зробив для відродження української державності, висловлюючи свої думки у ряді публікацій та державних документах. Після приходу до влади гетьмана Скоропадського М. Грушевський відходить від політичної діяльності. Деякий час він був на нелегальному становищі у Києві, а з березня 1919 р. починається емігрантський період в житті вченого [2, с. 57].

В еміграції, він не розриває зв'язків із Україною. Продовжує спілкуватися з провідними діячами культури і науки, слідкує за подіями суспільно-політичного життя.

Після кількох років важких перемовин із представниками радянської влади йому нарешті дозволяють повернутися до України і 7 березня 1924 р. сім'я Грушевських прибуває до Києва. У Києві вчений обирається академіком ВУАН, очолює ряд комісій та секцій в системі академії, активно поринає в різнопланову наукову діяльність. Безперечним визнанням великих заслуг Грушевського, як вченого стало обрання його в 1929 році дійсним членом Академії наук СРСР [3, с. 548-549].

Однак невдовзі політична ситуація в країні кардинально змінилася. Сталінське керівництво наприкінці 1920-х рр. почало згортати політику українізації, розпочавши репресії проти її прибічників.

Весною 1931 р. Михайло Сергійович вимушений переїхати до Москви. Тут його заарештували за звинуваченням в участі у так званому Українському національному центрі, але потім звільнили. Та незважаючи ні на що, він продовжує плідно працювати у архівах та бібліотеках Москви. У нього було багато цікавих ідей та наукових напрацювань. Але нажаль всі ці події дають знати про себе. 25 листопада 1934 р. перебуваючи на лікуванні у Кисловодську Михайло Сергійович помирає [3, с. 548-549].

Отже, наукові праці відомого українського вченого мали велике політичне і суспільне значення. В умовах національного гноблення і переслідування української культури історичні твори науковця і політика мали суттєвий вплив на активізацію національно-визвольного руху в українських землях. Всі його наукові роботи і досі вражають не тільки глибиною всебічного аналізу історичного процесу, а й надзвичайною актуальністю її повчального змісту для сучасності. Завдяки своїм великим здобуткам Михайло Сергійович посідає чільне місце серед найвизначніших постатей української історії.

Список використаних джерел

1. Гирич. І. – Спадщина М. Грушевського і сьогодення // Історія України – 2001 №43 с. 4-7

2. Кармазин. О. – Еволюція поглядів М. Грушевського на Українську державу // О. Кармазин // Людина і політика –1999 №2 – с. 57-61
3. Бойко О. Історія України: Навчальний посібник/ Олександр Бойко., – 3-тє вид., випр., доп.. - К.: Академвидав, 2004. – 687 с.
4. Шаповал Ю. Г – М. С. Грушевський // Ю. І Шаповал, І. В. Верба – К: Альтернатива 2005-352с.

Олександр Ільїн
Поліський державний університет,
Пінсь, ilin-al@tut.by

ОЛЕКСАНДР БАЗИЛЕВИЧ – ПОЛКОВНИК АРМІЇ УНР, ПРОСВІТЯНИН І БАНКІР НА ПОЛІССІ

20-30-ті роки ХХ століття – це роки зростання українського руху на Берестейщині та найвища його точка. Хоча йому присвячена книга Івана Пущука [5], але залишаються багато білих плям. Крім того, мало досліджені біографії чоловік тодішніх українських діячів Берестейщини, особливо Олександра Базилевича, який зробив чималий внесок у розвиток господарського і просвітянського руху на Поліссі.

Український історик Ярослав Тинченко пише про Олександра Михайловича Базилевича [6, 24]: «Походив з Полтавщини. Закінчив Полтавське Олександрівське реальне училище. Останнє звання у російській армії – штабс-капітан. З 06.03.1918 р. – особистий значковий військового міністра УНР О. Жуковського. З 23.05.1918 р. – старший значковий військового міністра Української Держави О. Рогози. З 13.01.1919 р. – полковник для особливих доручень Військового міністерства УНР. У ніч з 26 на 27 січня 1919 р. переїхав з Військовим міністерством з Києва до Вінниці. З 14.02.1919 р. – у розпорядженні Наказного Отамана. З 7.10.1920 р. – т. в.о. начальника Головної управи постачання Військового міністерства УНР».

Польська поліція називала Олександра Базилевича завгоспом Головного Отамана Симона Петлюри. Після закінчення польсько-радянської війни вояки української армії були інтерновані у табори. Мабуть, полковник Олександр Базилевич опинився у Тарновському таборі, де перебував Симон Петлюра. У середині 1924 р. всі табори, де перебували українські вояки, були ліквідовані. Якраз у цей час Олександр Базилевич поселився у Бересті і відразу взяв активну участь в українському русі.

На парламентських виборах 1922 р. українські партії на Берестейщині домоглися значного успіху: від них до сейму було обрано двох депутатів, а також – одного сенатора. Вже 23 березня 1923 р., завдяки зусиллям депутатів сейму: Василя Дмитріюка (1890–1973) та Сергія Хруцького (1887–1954), обраних від Поліського воєводства, польська влада дала дозвіл на діяльність

«Просвіти на Поліссі». Василь Дмитріюк став першим головою організації, у статуті якої було записано, що її метою є культурно-освітня праця серед місцевого населення та ознайомлення його з українською мовою і літературою.

Голови «Просвіти на Поліссі» змінювалися майже кожного півроку. Ними були видатні діячі українського руху на Берестейщині, в основному члени і симпатизи УНДО: вчитель української школи імені Олекси Стороженка Павло Артемюк (1891–1951), майбутній єпископ УАПЦ Платон; адвокати-брати – Володимир Криницький (1883–1954) і Василь Криницький (1889–?), чиновник магістрату, «петлюрівець» Микола Крижанівський (1876–?).

Поліський воєвода Ян Крагельський [3, 358] писав, що у «Просвіти на Поліссі» вимальовуються три групи: «ундівська», «сільробівська» і «петлюрівська», до яких входили юрист Віктор Соловій (1891–1966), майбутній архієпископ УАПЦ Варлаам, Микола Крижанівський, а очолював її Олександр Базилевич.

«Зміни в статуті організації [Просвіти. – Авт.] сприяли зростанню кількості бібліотек-читалень. На 1926 рік в Берестейському і Кобринському повітах їх було десять: Бересть, Кобринь, Жабинка, Тевелі, Стрельно, Ілоськ, Гутово, Доропівичи, Кобелки, Антоніни. Протягом наступних кількох років число читалень десятикратно збільшилося. На середину 1927 їх було 18, у 1928 – 112, а в 1929 р. найбільше – 127» [4, 139].

Спочатку Олександра Базилевича був скарбником «Просвіти на Поліссі», а 6 листопада 1929 р. його обрали головою. Це був початок важкого періоду в житті організації. Тоді на Поліссі міцний вплив серед селян мала українська прокомуністична партія «Сільроб», яка опанувала практично всі сільські гуртки «Просвіти на Поліссі» і бібліотеки-читальні. У поліцейських звітах читаємо: «”Ундівський” і “петлюрівський” напрямки [у «Просвіти». – Авт.], які до цього змагалися між собою, домовились і створили спільний фронт проти сільробівців. Акція спиралась на концепцію – втрати тих членів бібліотек-читалень, котрі рішуче підтримували цілі «Сільробу-Єдності». З цією метою Головна управа на одному зі своїх засідань на початку 1929 р. постановило збільшити членські внески до 3 злотих щомісяця. Результат такої постанови був таким, що більшість членів бібліотек-читалень, передусім, сільробівці, які рекрутувалися з найбільш вихідних верств селян, або самі вийшли, або були виключені з товариства за несплату внесків. (...) Таким чином, з 132 бібліотек-читалень «Просвіти», що існували на 1.01.1929 р. протягом року ліквідовано було близько половини» [1, 37].

1 апреля 1930 р. головою «Просвіти на Поліссі» був обраний Павло Артемюк, а Олександр Базилевич – скарбником. За рік (24 березня 1931) його знову обрали головою, і на цій посаді він перебував до своєї смерті. «Головна управа «Просвіти на Поліссі», на чолі якої тоді стояв Олександр Базилевич, особа з поміркованими політичними поглядами, 1.VI.1932 р. лояльно виконав

розпорядження влади і закрити 30 бібліотек-читалень, найбільш прокомуністичних і таких, які не проявляли статутної діяльності» [7, 144].

«Просвіта на Поліссі» організувала у Бересті трьохмісячні інструкторські культурно-просвітницькі курси для керівників бібліотек-читалень, а також – кооперативні курси, на яких економіст Олександр Базилевич викладав кооперацію.

З ініціативи Головної управи «Просвіти на Поліссі», 12 вересня 1925 р. був відкритий Український кооперативний банк у Бересті, кошти-вклади для якого надали близько ста місцевих українців, також були позичені гроші у кредитних установах Львова, Холма і Варшави. Директором банку обрали адвоката Василя Криницького. Мабуть, юристу було важко керувати банком – через два місяці його замінив Сергій Хитрін. 30 вересня 1926 р. директором був обраний Олександр Базилевич, при якому банк став успішним. В 1928 р. число членів зросло до 1053, закладовий капітал складав 30000 злотих, спеціальний – 13000, резервний – 6000, був відчинений відділ у местечку Кам'янець-Литовськ [2, 9]. В 1929 р. членів (з Берестейського, Кобринського і Бяльського [Люблінського воєводства] повітів) стало 1300. Річний оборот грошей становив 3800000 зл., власний капітал – 70000, вклади населення – 80000, банківські кредити – 50000 [1, 48].

Банк дуже допомагав місцевому українському рухові: утримував спеціального інструктора для створення українських сільських кооперативів, давав їм грошові кредити, а також – кошти на діяльність «Просвіти на Поліссі», на утримання приватної школи ім. О. Стороженка, виділив 13000 зл. на будівництво народного дома у Бересті тощо.

З часом банк став підпорядковуватися Ревізійному союзу українських кооперативів (РСУК), який помітив успіхи берестейського банку. Олександр Базилевич був обраний членом Ради РСУК і «Центробанку». Коли 26 травня 1932 року у Львові відбулася конференція українських банків, то Олександра Базилевича обрали до її президії.

Наразі світова економічна криза завдала удару по фінансовому становищу банку, бо збіднілі селяни не могли виплачувати взяті кредити. У 1932 р. банк став зазнавати труднощів.

Однак така успішна господарська і громадська діяльність Олександра Базилевича була раптово обірвана: 14 вересня 1932 року у нього стався смертельний серцевий напад. На його похорон прибув зі Львова депутат сейму, знаний кооперативний діяч Зіновій Пеленський (1890–1943) в якості делегата українських львівських центральних установ.

Коли Олександр Базилевич став директором банку, то там працювала Галина Олесіюк, дочка засновника школи імені О. Стороженка – Гната Олесіюка (1861 – 1940) і сестра відомого українського діяча Тиміша Олесіюка (1895 – 1975). Олександр Базилевич закохався і одружився з нею. 20 жовтня 1931 року у них народився син Андрій, який відразу помер. Ця трагедія прискорила смерть Олександра Базилевича.

Список використаних джерел

1. Державний архів Брестської області (ДАБО). – Ф. 1. – Оп. 10. – Спр. 1055.
2. ДАБО. – Ф. 2. – Оп. 1. – Спр. 1417.
3. ДАБО. – Ф. 2003. – Оп. 2. – Спр. 1029.
4. Місіюк В. Просвіта на Поліссі (1923–1938 рр.) // Наукові записки [Національного університету «Острозька академія»]. Серія «Історичні науки». – 2013. – Вип. 21. – С. 137-141.
5. Пушук І. Берестійщина у міжвоєнний час. 1919-1939 рр. – Луцьк, 2006.
6. Тинченко Я. Офіцерський корпус Армії Української Народної Республіки. – К., 2007.
7. Polesie w polityce rządów II Rzeczypospolitej. – Białystok-Kraków, 2009.

Олена Кучеренко

*Харківський національний університет будівництва та архітектури,
м. Харків*

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ГРАМАТИЧНИХ ПОМИЛОК В ПРОЦЕСІ ВИКЛАДАННЯ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

Протягом викладання українською мовою різних дисциплін у вищих навчальних закладах постають нагальні нерозв'язані проблеми щодо невідповідного до мовних норм як усного, так і писемного спілкування. Як на нашу думку, значну кількість таких помилок можна усунути, застосовуючи основні принципи компаративної лінгвістики.

У лінгвістиці вже достатньо давно існує досить розгалужений напрям, як компаративна лінгвістика, в основі якої лежить порівняння мов. Головний принцип компаративної лінгвістики є порівняння, яке реалізується як в аспекті діяльності однієї мови, так і на синхронічному зрізі двох або більше мов.

Категорія роду є характерною рисою граматичної будови індоєвропейських мов. Граматичний рід являє собою одну з найбільш цікавих проблем граматики, оскільки, з одного боку, він пов'язаний і взаємодіє з низкою морфологічних категорій, а з іншого - його змістовна характеристика залежить від семантики лексем, їх валентності. Категорія роду - це складне явище, яке виявляє себе з боку семантики, морфології та синтаксису.

Назви живих істот. З семантичного погляду категорія роду найбільш регулярно виражає різницю чоловічої та жіночої статі у субстантивів – назв особи. Особові іменники жіночого роду послідовно позначають особи

жіночої статі: *укр. мати, сестра, вчителька // рос. доярка, мачеха, девушка*. В обох мовах існують і суфікси на позначення істот жіночої статі: *-к-, -иц- швачка, прихильниця// рос. пионерка, кружевниця; -ш- генеральша, -ух- рос. крикуха/ укр. товстуха, -их- рос. повариха/ укр. ковалиха; -ин- газдиня, -ун- красуня*. Субстантиви, які називають людину за професією, посадою, сімейним станом, політичними та філософськими поглядами, виступає як іменник чоловічого роду. При потребі виразити фемінність використовується синтаксичний спосіб узгодження та координації: *адвокат захищав - адвокат захищала*. З цим способом конкурують словотвірні кореляції: *рос. повар- повариха, укр. абонент – абонентка, білетер – білетерка*.

Як відомо, іменники чоловічого роду мають властивість позначати осіб обох статей, тому вони мають більшу інтелектуальну вагу семантичний об'єм (за Виноградовим). У сучасній українській та російській мовах неологізми із значенням особи функціонують як іменники чоловічого роду: *бізнесмен, менеджер, брокер*. Але широка участь жінок у суспільному житті і спричинила потребу в тому, аби відобразити саме фемінну семантику. Для цього можна використати відповідні словотвірні елементи: *спеціалістка, космонавтка* або сполучення слів: *дівчина-касир, жінка-бізнесмен, бізнеследі*. У розмовному мовленні, в усній формі російської мови використовується суфікс *-ш-* в утвореннях від запозичених слів: *генеральша, директорша, бухгалтерша*. Вони мають стилістично маркований характер як знижені форми. В українській мові носіями фемінної семантики ширше виступають похідні із суфіксом жіночності від іменників чоловічого роду. Це стилістично нейтральні: *авторка, агітаторка, завідувачка* та розмовні стилістично знижені: *директорка, інженерка, бухгалтерка*. В українській мові менш розвинуте аналітичне (або синтаксичне) вираження фемінності, ніж в російській.

Категорія числа іменників. Між деякими іменниками української та російської мов відсутні відповідності у творенні форм однини та множини:

1. ім. рос мови мають форми однини та множини- українські мають тільки форми множини: *рос. грудь, укр. груди; рос. дверь, укр. .двері,-ей; рос. десна, укр. ясна.-ен.* Інколи українським іменникам *pluralia tantum* відповідає лише одне із значень російського полісеманта, який має опозицію однина-множина. Наприклад, *рос. ожерелье* має відповідник *намисто* (обидва мають двочислову парадигму), але словосполучення *коралловое ожерелье* переважно *коралі pluralia tantum*. Російське *корито* відповідає українському *корито*, але в значенні ємність для прання має еквівалент *ночви*.

2. Деякі російські іменники *pluralia tantum* мають українські еквіваленти з двочисловою парадигмою: *рос. весы-укр вага, ваги, рос. сутки-укр. доба, доби, рос. часы- годинник, годинники*.

Семантика нерозчленованої множинності домінує у збірних іменниках, характерних для граматичних систем української та російської мов. Існує і неспівпадіння еквівалентів в плані вираження множинності: *овоци -*

городина, ветви- гілля. В українській мові більш розвинута категорія збірності іменників: *коріння, каміння, проміння, волосся.*

Категорія відмінка іменника. Зосередимо нашу увагу на розбіжностях відмінювання іменників чоловічого роду з нульовою флексією та іменників середнього роду на *-о, -е.* В українській мові діапазон вживання флексій *-у-, -ю-* в родовому відмінку множини значно ширший. У російській мові він охоплює такі семантичні групи, як речовини (*сахару, чаю, сыру*). В українській мові, крім таких, як в російській мові, ці закінчення вживаються і у назвах рослин і масивів, покритих цими рослинами, назвах навчальних закладів і установ, організацій, назвах просторових понять, явищ суспільного життя (*очерету, факультету, департаменту*).

На особливу увагу заслуговують іменники, що означають назви будівель та споруд, приміщень та їх частин: *вокзалу, даху, замку, каналу, коридору, мезоніну, палацу, поверху, сараю*; проте переважно з наголосом на закінченні *бліндажа, гаража, куреня, млина; -а, -я* вживається в назвах архітектурних деталей: *карниза, портика*; обидва закінчення *-а(-я)* та *-у(-ю)* приймають іменники: *мосту й моста, паркану й паркана, плоту й плота.*

Деякі семантичні групи мають варіантні закінчення *-у-, -а-,* а саме: назви танців (*гопака і вальсу*); будівель, приміщень (*гурт, двір, паркан, стіл, пліт*).

Якщо флексія *-в-, -у-* в російській мові завжди може замінити флексію *-у-, -ю,* то в українській мові відбулася чітка семантична диференціація щодо категорії істот/ неістот. Флексія *-а-* властива всім назвам живих істот (*артиста*). Назви неістот мають варіативність флексій. У полісемантив в 11 томному “Словнику української мови” подаються такі форми родового відмінка залежно від значення:

1. Звук. род.-у. Слухове відчуття. Звуку не було чути 2. Звук. род.-у. механічні коливання. 3. Звук. род.-а. у музиці Тон певної висоти і сили. 4. Звук. род.-а.лінгв. Залежно від якості приголосного звука в кінці основи іменників.

Відмінкові закінчення *-у(-ю-), -а(-я-)* слугують для розрізнення власних географічних назв та інших омонімічних апелятивів (*Антрацита-місто в Донбасі), антрациту- сорт кам'яного вугілля*).

В українській мові на відміну від російської надзвичайно важливо розрізняти семантичні відмінності субстантивів, що позначається на відповідних закінченнях: *інструмента (одиничне) – інструменту (збірне); апарата (прилад) – апарату (установа); вала (деталь машини) – валу (насип); елемента (абстрактне) – елемента (конкретне); каменя (одиничне) – каменю (збірне).*

Особливістю давального відмінка в українській мові є те, що в ньому поряд з закінченням *-у(-ю-)*, характерним для російської мови, виступає варіативна флексія *-ові-, еві, (єві-).* Такі закінчення більше властиві іменникам із значенням особи. Наявність у давальному відмінку варіативних форм дає змогу усунути омонімію суб'єктних і об'єктних значень у

словосполученнях типу *привітання колективу* (*хто привітав* або *кого привітали*). У випадку *привітання колективові* давальний відмінок цілком очевидний.

Специфічною рисою української мови є варіативність закінчення знахідного відмінка і форми родового відмінка з закінченням *-а(-я-)* *посадити дуб/дуба; дай ключ/ключа; вирвати зуб/зуба*. Таку варіативність мають назви конкретних предметів, частотних у побутовій мові.

Олександр Потебня пояснював це явище тим, що українці сприймають як живі деякі неживі предмети, такі, як назви дерев (дуб, бук, граб, явір), але семантичне коло назв неживих предметів із закінченням *-а-* значно ширше (*човна, корзня, меча, воза, носа*).

Тотожність знахідного та родового відмінків спостерігається у фразеологізмах (*втерти носа, дати ляпаса, шукати вітра в полі*). Ця тотожність свідчить про тонку межу між парадигмою назв істот і неістот, живих і неживих предметів.

Таким чином, для усунення граматичних помилок при викладанні дисциплін українською мовою необхідно повсякчас привертати увагу слухачів до теоретичних та практичних аспектів особливостей як російської, так і української мов, використовувати основні принципи компаративної лінгвістики, підкреслюючи відмінність систем застосовуваних мов.

Ігор Назаров

*Харківський національний університет радіоелектроніки
м. Харків, bezgmmo@gmail.com*

ПРОБЛЕМИ МОРАЛІ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ

Мораль виникла ще в первісному суспільстві і виступала регулятором поведінки людей у всіх галузях суспільного життя: в побуті, в праці, в особистих відносинах. Вона мала загальне значення, поширювалася на всіх членів суспільства і закріплювала в собі все загальне, що становило ціннісні основи відносин людей. Мораль підтримувала громадські підвалини життя, форми спілкування та відносин між індивідами.

Вона виступала як сукупність норм і правил поведінки, вироблених суспільством. Правила моралі були обов'язкові для всіх, вони не допускали винятків для будь-кого, бо в них відображені істотні умови життя людей.

Наразі у нашій країні спостерігається дуже неприємна та неприпустима ситуація – занепад моралі суспільства. Особливо це погано для молодого покоління й майбутнього країни у цілому.

Моральні цінності не змінювалася від Нового часу і до наших днів, їх список лише доповнювався, але еволюціонувало ставлення до них та їх практичне застосування. Якщо подивитися на нинішній моральний стан української молоді, то одразу ж видно, що мораль у молодіжному середовищі

в занепаді. Це можна пояснити наявністю багатьох об'єктивних причин, таких, як ганебна політика держави, соціальна криза тощо.

Наше покоління, як і інші, має свої ідеали та власні уподобання. Для нас добро, любов, дружба мають відігравати свою роль у житті, тоді як у наших предків воно займало зовсім інші позиції. Моральні цінності, які були визначальними для наших пращурів, для теперішньої молоді мають набагато менше значення. За словами вчених, двадцять перше століття можна назвати кризою моралі в сучасній молоді. Чи справді це так? Мабуть, багато хто погодиться з тим, що проблема моралі сучасній молоді стає все більш актуальною та гострою і може мати страшні наслідки для майбутнього країни.[2]

Існує так зване «золоте правило», що зобов'язує застосовувати до власних вчинків ту ж мірку, якою оцінюємо дії інших людей. Чи виконує це правило молодь? Очевидно, що не дуже часто. Про це можна робити висновки, спостерігаючи прості життєві ситуації: у транспорті рідко молодь поступається місцем старшим за віком пасажиром, мало хто тепер підійде до людини, яка себе погано почуває, щоб перевірити, чи потрібна допомога. Наразі багато хто користується принципом «порятунок потопаючого справа рук самого потопаючого». Але люди не народжуються такими, вони такими стають і живуть за правилами так званого «сучасного світу», які переймають від старшого покоління. Тому намагаються бути «крутими» – у спілкуванні використовують нецензурні слова, палять, вживають спиртне. Тобто роблять те, що суперечить моральним поглядам суспільства.

Протягом століть людство виробило прийнятні правила співіснування, які базувалися на традиціях кожного народу, були обумовлені особливостями національної історії, ментальності, політичного устрою країни. Так, українці здавна вважалися великодушним, добрим, гостинним і милосердним народом, проте зараз це не завжди помітно. А однією з рис вихованої та культурної людини, для якої моральні цінності займають важливе місце в житті, є толерантність. Англійською – «готовність бути терплячим», а отже, здатність терпіти щось або когось і бути стриманим і стійким. Але, на жаль, для багатьох українців принципи толерантності є незначними, як і розуміння почуттів і переживань інших людей.

Для кожного українця святыми були символи його країни: вишитий рушник, золотий колосок, що тягнеться до неба, рідна мова. Все це і зараз має бути символами миру, злагоди, добра, людяності. Але кожен третій сучасний українець не вважає, що це цінності, які треба берегти, їх ігнорують або ще гірше – забувають.

Соціологічні дослідження ціннісних орієнтацій студентської молоді останнього десятиліття переконують, що зараз формується тип особистості, характерний для західного суспільства - особистості, яка, перш за все цінує себе і вважає, що її діяльність, успіх у житті залежить саме від неї. З одного боку, це непогано, адже орієнтація на власні сили, розум, здібності при досягненні життєвих цілей вимагає роботи над собою, наполегливості на

шляху до них тощо. Втім, найголовніше, щоб при виконанні цих завдань не сформувалася людина-егоїст, що заради досягнення своєї мети зможе переступити через все.

Життєві принципи сучасної молоді підпорядковані досягненню не таких «вічних» цілей, як любов, дружба, доброта, а більш прагматичних – таких, як матеріальний добробут і достаток, кар'єрне зростання й багатство [3].

Крім того, ми можемо спостерігати свободу, яка перейшла у вседозволеність, в особистому житті. Раніше швидкоплинні статеві зв'язки, дошлюбний секс, народження дітей поза шлюбом засуджувалися громадськістю. А тепер шлюби укладаються все більше не за коханням, а через «зальот», внаслідок чого у суспільстві спостерігається криза сім'ї і падіння сімейних цінностей.

Це є вагомими чинниками для того, щоб почати вирішувати цю проблему. Тому кожен з нас повинен зробити свій внесок для її розв'язання. Недарма кажуть: якщо хочеш дізнатися майбутнє суспільства, то подивися на його молоде покоління.

Також треба зазначити, що занепад моральних цінностей спостерігається не тільки серед молоді, а й у всьому суспільстві. Тобто проблема моральних цінностей – це справа всього суспільства, і вирішувати її потрібно на рівні соціуму. Але відзначимо те, що проблематика моральних цінностей серед молоді є найбільш важливою, оскільки саме на плечах молоді лежить відповідальність за наше майбутнє.

Українська політична еліта майже повністю деградувала, вона мало опікується питаннями моралі. Навіть більше: їй потрібні раби, які забудуть про те, що вони люди, про свої права та мораль. Сучасні українські політики подають суспільству приклад того, як не треба себе вести: думати лише про себе чи своїх близьких та задовольняти власні потреби за рахунок інших.

Якщо цінності – це те, що людина вважає найважливішим, то головні цінності кожної людини повинні бути такі: сім'я, праця, творчість, друзі, відповідальність, чесність, толерантність, свобода людини і неприйнятність насилля і нетерпимості до інших. Якщо проаналізувати тенденції розвитку суспільства, то можна помітити, що молоді люди дедалі більше зосереджуються на тому, щоб відійти від насилля і злості, агресії, вони пропагують свободу й рівність як такі, особливо це помітно протягом останніх років, і це єдина моральна цінність, яка не деградує, а розвивається. Для нормального формування моральних цінностей молодого суспільства не треба так багато, як здається, адже вони повинні закладатися в дитинстві і в родині. Отже, нам потрібно зробити все необхідне, щоб молодь прийшла до висновку, що такі цінності, як сім'я, праця, творчість, друзі, відповідальність, чесність, вихованість – головні! І для цього нам варто змінити свій менталітет та менталітет нашої влади, щоб поняття «совість» мало хоча б якесь значення у суспільстві, а не було лише словом у словнику, про яке всі забули [1].

Якщо молодь та наступні покоління будуть дотримуватися цих цінностей, працювати над собою, щоб покращити світ, то суспільство України стане найщасливішим і найбагатшим в історії людства. Таке суспільство сприятиме максимальному й всебічному розвитку людини, адже всі будуть рівні між собою, і несправедливість і погані вчинки будуть викоренені.

Отже, занепад моралі суспільства є дуже гострим питанням для нашої країни, внесок у вирішення якого може зробити кожен – правильно виховуючи своїх дітей, не забуваючи про вічні цінності та просто залишаючись людиною у цьому жорсткому світі, коли часом стирається межа між добром та злом.

Список використаних джерел

1. http://socio.my1.ru/load/2010/moral_v_sovremennom_obshestve/1-1-0-39 -«Мораль в сучасному суспільстві»
2. <http://dok.znaimo.com.ua/docs/index-45069.html> «Моральні цінності сучасної молоді»
3. <http://www.etica.in.ua/moral-u-suchasnomu-ukrayins-komu-suspilstvi/> «Мораль у сучасному українському суспільстві»

Михайло Овчинников

*Харківський національний університет внутрішніх справ,
м. Харків, kafiduum@meta.ua*

ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК ДІАЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ НА ПОЧАТКОВОМУ ЕТАПІ ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ

Практична спрямованість навчання є однією з головних методичних засад викладання будь-якої мови як іноземної. Власне діалогічне мовлення найбільш яскраво виражає функцію мови як засобу безпосереднього спілкування, тому формування відповідних навичок – надзвичайно важливе завдання, особливо на початковому етапі, коли студент-іноземець мусить якомога швидше пристосуватися до нового мовного середовища і навчитися моделям мовної поведінки в різних ситуаціях спілкування – побутових, культурних, навчально-професійних тощо.

Особливості діалогічного мовлення (залежність від ситуації, контактність співрозмовників, непідготовленість, емоційність, експресивність, використання жестів і міміки) зумовлюють специфіку його реалізації і сприйняття. З одного боку, певні чинники ускладнюють

опанування діалогу, оскільки він вимагає достатньо високого рівня сформованості навичок аудіювання і є здебільшого неспідготовленим. З іншого боку, деякі моменти (нерозгорнутість реплік, перевага простих синтаксичних конструкцій, опора на невербальні засоби, використання стереотипів, мовних штамів тощо) полегшують роботу над цим видом мовленнєвої діяльності [2, 118].

Робота з розвитку діалогічного мовлення складається з трьох основних моментів:

- 1) робота над конструкціями „запитання-відповідь”;
- 2) робота над власне діалогічними висловлюваннями;
- 3) робота над мовленнєвими штампами, стереотипними фразами, які використовують у різних комунікативних ситуаціях.

Зрозуміло, що ці три складники є взаємопов'язаними і реалізуються в комплексі. Почнемо з вправ на запитання й відповідь, система роботи над якими має бути продуманою і послідовною. Вивчивши елементарні фрази «це студент», «це викладач», ми працюємо над запитаннями до них і структурою повних і коротких відповідей. Викладач добирає такі запитання, які максимально містять у собі відповідь: «*Ви хочете стати юристом? – Так, я хочу стати юристом*». Також можна формулювати альтернативні запитання: «*Це аудиторія чи клас? – Це аудиторія*». Поступово ускладнюючи завдання, пропонуємо синонімічні питальні конструкції: «*Ким Ви працюєте?*», «*Кто Ви за професією?*». Робота над подібними запитаннями необхідна для вивчення відповідних граматичних форм іменників (зокрема, орудного і називного відмінків).

Пізніше увагу варто приділяти розвитку вміння свідомо будувати відповідь, а не автоматично повторювати лексико-граматичний матеріал запитання. Для цього можна практикувати гру „ланцюжок”: на запитання викладача відповідають за чергою всі студенти, намагаючись по-різному сформулювати відповідь. Напр.:

Як у Вас справи? – Спасибі, у мене все добре. Непогано, дякую, але дуже зайнятий. Чудово: у мене багато нових друзів.

Ефективною з погляду залучення до роботи одночасно усієї групи видається форма роботи над текстом, яка передбачає різні форми опрацювання матеріалу:

- 1) поставте до тексту якомога більше запитань;
- 2) дайте відповідь на низку запитань за текстом тощо.

Такі завдання допомагають навчитися логічно будувати порівняно велике за обсягом монологічне висловлювання, є базовими для розвитку навичок діалогічного мовлення.

Перейдемо до вправ, пов'язаних безпосередньо з діалогом. Очевидно, що навчання діалогічного мовлення треба проводити через створення комунікативних ситуацій, соціально значущих для студентів-іноземців. Саме за таким принципом будують підручники: лексичний і граматичний матеріал подають у різноманітних комунікативних темах [1; 4]. Структурно тема

зазвичай складається з невеликого тексту розповідного характеру і кількох діалогів, що конкретизують комунікативну ситуацію. Мовознавці-практики пропонують презентувати ситуації спілкування у вигляді сценаріїв, які визначають, що студент повинен робити і говорити [5, 29-31]. Спираючись на подібні програми-сценарії, можна запропонувати розіграти діалог за певною темою (напр., «Знайомство», «Гуртожиток», «Деканат», «На занятті» і т. ін.).

Методична наука пропонує для розвитку діалогічних умінь комплекс мовленнєвих вправ, пов'язаних із використанням зорової та слухової наочності. Зоровий образ – це малюнок, фото, ілюстрація, географічна карта, розклад занять, комікси, репродукції картин, різноманітні предмети (телевізор, стіл, стілець, книги, зошити, ручка, олівець), які можна використати для навчання. Візуалізація сприяє вивченню нового лексичного матеріалу (здебільшого конктерної лексики), активізує відпрацювання комунікативних мікроситуацій та вироблення правильності творення граматичних форм. Навчальну роботу з використанням візуального образу фахівці радять проводити, виконуючи такі типи вправ:

- 1) поставте запитання щодо зображення або предмета;
- 2) дайте відповідь на запитання щодо малюнка;
- 3) опишіть зображення або зміст чого-небудь тощо [6].

Звукова наочність створюється на основі різноманітних аудіоматеріалів. Для розвитку сприйняття діалогу студенти мусять мати можливість слухати зразки діалогічних текстів не лише від викладача, а й в аудіозаписі. До діалогу, прослуханого студентами, можна запропонувати низку завдань:

- 1) прослухайте діалог, повторіть репліки його учасників, складіть із сусідом аналогічний;
- 2) розширте і доповніть репліку одного з учасників діалогу;
- 3) прослухайте початок діалогу, запропонуйте його продовження разом з іншим студентом.

Наступний важливий момент – знання мовних штампів і стереотипних фраз, яке є необхідним для вільного володіння діалогічним мовленням. Для роботи над цими конструкціями можна виконувати мовленнєві вправи з комунікативним завданням, вправи на аудіювання, напр.:

1. Погодьтеся чи заперечте, висловіть сумнів, упевненість, подив, подяку, жаль, радість тощо.

2. Доберіть до поданої репліки з-поміж запропонованих ті, що виражають відмову від запрошення, подив, заохочення та ін.

3. Розподіліть прослухані чи записані стереотипні фрази за групами, наприклад, „згода з думкою співрозмовника” і „незгода з думкою співрозмовника”: *І я так думаю. Я теж так вважаю. Не можу погодитися з твоєю думкою. У мене інше враження. Я цілком погоджуюся з Вами. Думаю, це не так.*

Отже, роботу над розвитком діалогічного мовлення студентів-іноземців на початковому етапі треба проводити з обов'язковою орієнтацією

на живе спілкування, реальні комунікативні ситуації. Тренувальні вправи для вироблення вмінь ставити запитання й давати відповіді на них, слухати й продукувати діалогічне висловлювання, робота над мовними штампами, характерними для діалогічного мовлення, лише в комплексі можуть дати позитивний результат – адаптацію студента-іноземця до нового мовно-культурного середовища та спілкування українською мовою.

Список використаних джерел

1. Вінницька В.М., Головяшина М.С., Плющ Н.П. Українська мова як іноземна. – К.: ВПЦ «Київський університет», 2002. – 379 с.
2. Методика преподавания русского языка как иностранного: Для зарубежных филологов-русистов: Включенное обучение / Под ред. А. Н. Щукина. – М.: Просвещение, 1990. – 224 с.
3. Методика преподавания русского языка как иностранного на начальном этапе / Дергачева Г.И. и др. – М.: Просвещение, 1989. – 168 с.
4. Палінська О., Туркевич О. Українська мова як іноземна: Книга для студента. – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2014. – 104 с.
5. Практическая методика преподавания русского языка на начальном этапе / Н.С. Власова и др. – М.: Просвещение, 1990. – 177 с.
6. Seretny A., Lipińska E. ABC metodyki nauczania języka polskiego jako obcego. – Kraków: Universitas, 2013. – 331 с.

Вікторія Перцева

*Харківський національний університет внутрішніх справ,
м. Харків, kafukrain@gmail.com*

ФЕНОМЕН КОХАННЯ В КОНТЕКСТІ НАЦІОНАЛЬНО-ЕТНІЧНОЇ СВІДОМОСТІ УКРАЇНЦІВ

(на матеріалі книги Миколи Томенка «Теорія українського кохання»)

Сьогодні у світі спостерігається криза традиційних людських цінностей. В час, коли розвиток науки і техніки переважає над розвитком людських відносин, людина втрачає здатність та іноді і бажання любити. Поступово люди, замкнені в коло меркантильних проблем, віддаляються один від одного і втрачають розуміння глибинного сенсу кохання. Забутими стали відомі слова, що протягом багатьох тисячоліть осяювали і надихали світову цивілізацію: «... Так любіть один одного ...»

Вихід із цієї кризової ситуації можливий тільки шляхом реалізації ідеалу кохання, утвердження принципів людяності. Саме цю тему піднімає у своїй книзі «Теорія українського кохання» Микола Володимирович Томенко

– відомий український політик та громадський діяч. «Це дослідження, – відзначає автор, – спроба показати, що ми, українці, в чомусь не кращі чи, можливо, гірші, а інші, а тому – унікальні, важливі та, безсумнівно, цікаві, як собі, так і всьому світу...»

Особливе геополітичне положення, специфіка етнічних процесів, що історично склалися в Україні, не могли не виробити квінтесенцію існування українського народу, категорію, що володіє глибоким гуманним ефектом, що забезпечувала б стабільність і безпеку життя. Для українського народу такою інтегральною категорією став феномен кохання, який визначив особливий психотип людини, орієнтований на пошук альтернативних шляхів вирішення соціальних протиріч і конфліктів. Пов'язаний з самою ідеєю людського існування, цей феномен вкоренився в національно-етнічній свідомості українського народу, став вираженням національного характеру, ментальності, нарешті, через символічні фольклорні форми, міфологічні ідеологеми, став надважливою національно-етнічною ідеєю. «Тому на емоційному масовому рівні читається своєрідна «легендарність» та «унікальність» почуттєвого інтимного світу українця. І ключові апріорі позитивні, навіть культові слова для українця – кохання і жінка».

Українці протягом століть виробили соціально-політичні інститути, що регулюють основні питання права, моралі, господарювання. Тут феномен кохання працював як джерело самозбереження народу, визначав пріоритети. Таке ставлення народу забезпечувало ретрансляцію найбільш значущих національних цінностей: досвіду життєзабезпечення, соціальної справедливості, помірною співвідношення індивідуального та колективного, забезпечувало відтворення і самозбереження етносу у часі і просторі.

Треба відзначити, що в історії українського народу досить часто виникали періоди переживання межових станів. Однак глибокі ментальні настанови формували стійку модель поведінки, ланцюг якої – подолання руйнівних соціальних явищ, природних катаклізмів. У результаті на підсвідомому рівні українців кохання визначалось як позачасове визначення сенсу життя, один із найважливіших символів минулого, теперішнього та майбутнього призначення людини, спрямований на збереження «малої і великої батьківщини».

Джерелом емоційного життя закоханої людини, на думку М.Томенка, є серце. «...Кохання від серця або кохання за серцем – це така українська традиція, ...воно є невід'ємною частиною етнопсихології, ментальності українця...». Нарешті, серце – це місце народження не тільки думок, почуттів, бажань і слів, а й справ людських. Тому для пізнання буття українців необхідні цінності, що пройшли через випробування коханням, а не через раціональні категорії.

Автор «Теорії українського кохання» впевнений, що кохання для українців – це абсолютне співіснування з природою, від якого воно починається і до якого повертається. Микола Томенко виводить концепцію, що в українців своє особливе розуміння кохання, вони сприймали його не як

звичайне земне почуття, а як специфічний душевний стан, в якому фізична присутність об'єкта абсолютно зайва. Любов – дар від Бога і природи. Саме тому українцям в коханні не притаманне чисте бажання фізичного володіння, це почуття, яке відноситься, в першу чергу, до органічного, родового зв'язку. Такою є, наприклад, ніжна, спокійна і впевнена любов батьків до дітей, чоловіка до дружини, громадянина до батьківщини. Українське кохання, на думку автора, пов'язане з жертовністю і цнотливістю. Дослідження Миколи Томенка набувають цікавого висновку, що ідеальним для українця є «прагнення здобути любов, не втративши кохання». «А ключовими моментами тут були і є: серце – душа – кохання – любов».

Українська культура – це культура, де переважала висока духовність. При цьому митці відмовлялись від залучення до художнього процесу надмірно потворного, сповненого жорстокістю. Микола Томенко простежує, як сприймали кохання українські діячі – від Григорія Сковороди до Олеса Гончара, від Марка Вовчка до Олени Теліги й Соломії Крушельницької. Ці відомі митці акцентували увагу на відтворенні будь-яких подій, будь-яких явищ у формі суб'єктивних переживань, надаючи їм інтимного забарвлення. Смуток і надія, віра і жертовність, любов і благородство, емоційність і терплячість, мовчазна відвага і скромність, – категорії, що визначають менталітет українців. Їх наявність забезпечує у художніх творах панування душевних, почуттєво-родинних принципів, стверджує співпереживання й співчуття. У цьому сенсі кохання для українця – це не стільки його характеристика, скільки констатуюча особливість.

Список використаних джерел

1. <http://dotyk.in.ua/tomenko1.html>
2. http://studopedia.su/16_57232_ukrayinska-kultura.html

Дана Полтавська, Ірина Шевцова
Харківський національний університет внутрішніх справ,
м. Харків, kafukrain@gmail.com

УЖИВАННЯ РОСІЯНІЗМІВ ЯК ПОКАЗНИК НИЗЬКОГО РІВНЯ МОВНОЇ КУЛЬТУРИ ЮРИСТА

Професійна діяльність юриста, окрім високих спеціальних фахових знань, умінь, вимагає наявності розвинених комунікативних навичок. На сьогодні беззаперечним є те, що розвинені комунікативні якості необхідні всім, хто має справу з людьми, хто покликаний впливати на них, на їх свідомість і поведінку. Проблема комунікативної компетентності є

актуальною, оскільки нормативне мовлення визначає успіх діяльності юриста будь-якої спеціалізації.

Уживання професіоналізмів, арготизмів, жаргонізмів, росіянізмів є актуальною проблемою. Ці мовні явища досліджували такі вітчизняні та зарубіжні науковці, як Гальперін І. Р., Захарченко Т. Є., Кіттрідж Г., Менкен Г., Патрід Е., Хом`яков В. А., Дідоренко М. Н., Мосенкіс Ю. Л., Грабовий П. М. та інші. За термінологічним значенням поняття арго, сленг і жаргон – синоніми, так вважає В. Балабін. [1, с. 23]. Професіоналізми - пласт лексики юристів, який потребує окремого дослідження. Ми розглянемо уживання росіянізмів юристами.

Як зазначає Б. Коваленко, в мові юристів у результаті взаємодії української та російської мов дуже часто порушуються норми сучасної української літературної мови, тому одним із найважливіших аспектів розроблення загальної проблематики культури української мови в нашій державі є аналіз помилок, які трапляються в процесі мовленнєвої діяльності [2; с. 7].

Росіянізми виникають у мові юристів через домінуючий вплив російської мови на українську (явище суржику), а також через білінгвізм українців. Учені розрізняють мовців з «рідною» українською та з «рідною» російською. Перші вживають менше росіянізмів, але через недосконалість редагування і написання законів, статей, кодексів, вживають росіянізми, як такі, що є нормативними. Наприклад: *виконуючий обов`язки* замість *виконувач обов`язків*, *замкнутий кут* замість *глухий кут*.

В. Труб говорить про те, що мовець, намагаючись говорити українською мовою, відштовхується від російської і не стільки перекладає, скільки неправильно «обчислює» українські відповідники. Зокрема, вживаючи ту чи іншу лексичну одиницю, мовець застосовує неправомірне семантичне калькування – як український відповідник використовує переклад зовсім не того значення омонімічної російської лексеми, яке він має на увазі. [2; с. 3]. Наприклад : *гражданское лицо – громадянська особа* замість *цивільна особа*, *принимать участие – приймати участь* замість *брати участь*.

У кримінальному процесуальному кодексі можемо зустріти: *умисел* замість *наміру*, *доказування* замість *доведення*, *недопустимість* замість *неприпустимість*, *показання* замість *свідчення*, *поручительство* замість *поруки*.

Серед ознак культури мови є чистота мови. Ця ознака передбачає невживання у мовленні жаргонізмів, лайливих слів, арготизмів, росіянізмів. Постійне вдосконалення фахового мовлення (читання фахових статей і журналів, використання енциклопедичних та термінологічних словників, практика публічних виступів із фахової тематики) є запорукою успішної роботи юриста будь-якої спеціалізації.

Список використаних джерел

1. Балабін В.В. Сучасний американський військовий сленг як проблема перекладу / В.В. Балабін. - К.:Логос,2002. – 315с
2. <http://sociolinguistics.lnu.edu.ua/ua/issues/02/11.pdf>
3. Коваленко Б. Стилiстично знижена лексика в мовi сучасної української публіцистики : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 “Українська мова”. – К., 2003. – 19 с.
4. Крысин Л.П. Социолингвистические аспекты изучения современного русского языка / Л.П. Крысин. – М.: Наука, 1989. С. 76.
5. Ставицька Л. Арго, жаргон, сленг / Л.О. Ставицька. – К.: Критика, 2005.- 462 с.
6. Довганюк В. Формування творчого мислення особистості майбутніх правоохоронців / В. Довганюк // Право України. – 1997. – № 12.

Яків Радченко

*Харківський національний університет радіоелектроніки,
м.Харків, rezax228@gmail.com*

Державотворча діяльність гетьмана Івана Мазепи

Прагнення України бути відмежованою від Москви було таким же давнім, як і сама ідея об'єднання, реалізована згодом у Переяславському договорі 1654 році. Прозора мета російської політики почала виявлятися в ставленні України в ще більшу залежність від Москви, поступово поневолюючи та обмежуючи її вольність, привілеї та державну самостійність. Але на цю дію був рішучий опір з боку українства.

Антиросійські заходи постійно вживалися козацькою старшиною. Але найголовніші та рішучі кроки були тоді, коли І. Мазепа почав вести таємні перемовини зі шведською спільнотою. Саме вони привели до військових дій на території України.

Діяльність І. Мазепи як гетьмана припадає на складний період. У Росії в цей час, за правління Петра I, відбувається зміцнення абсолютизму і посилюється наступ на автономні права України. І. Мазепа, як талановитий дипломат і державний діяч, намагався запобігти цьому, тому проводив хитру, обережну, гнучку політику. Ставши гетьманом, він прагнув об'єднати в єдиний державний організм усі українські землі. Його ідеалом була станова держава західноєвропейського типу зі збереженням традиційного козацького устрою. Тому він дбав про формування в Україні аристократичної верхівки, надаючи козацькій старшині значні землеволодіння, нові права й привілеї. Історія зазначає, що ще 1703 року, тобто задовго до вступу шведів на

територію України, І. Мазепа розпочав таємні переговори з польським королем лояльного до шведського правління С. Лещинським.

На початку 1708 року український гетьман та польський король уклали таємну угоду, яка передбачала вхід України до складу Польщі, за це І. Мазепа отримав титул князя, а також Полоцьке й Вітебське воєводство, які підпорядковувалися польському королю.

У тому ж році в оточенні І. Мазепа стався розкол, до Москви дійшли доноси про підозру українського гетьмана у зраді. Найбільшим противником гетьмана виявився генеральний суддя В. Кочубей та полтавський полковник І. Іскра. Саме вони повідомили Петра I про таємні переговори українського гетьмана зі шведами.

Але І. Мазепа був достатньо освіченою людиною і щоб розвіяти підозри Петра I, він взяв активну участь у придушенні козацького повстання на Дону під приводом К. Булавіна.

Та після цих всіх подій 1708 р. І. Мазепа уклав таємний союз зі шведським королем Карлом XII. Договір містив:

- князь і старшина зберігали всі свої права й вільності;
- І. Мазепа призначався довічним князем, або гетьманом України;
- шведи зобов'язувалися обороняти українські терени, направляючи для цього свої війська;
- гетьман брав зобов'язання на час війни передати шведам міста Стародуб, Мглин, Полтаву, Гадяч і Батурин [1].

І. Мазепа діяв таємно і тримав свої плани до того, як шведське військо не з'явилося на Лівобережжі. 28 жовтня 1708 року І. Мазепа в оточенні вірної йому старшини та 4 тис. козаків приєднався до Карла XII. Виступ українського гетьмана надихнув запорізьких козаків, і до нього приєдналась незначна кількість разом із К. Гордієнком. Навесні наступного року К. Гордієнко зі своїм загоном прибув до І. Мазепа, щоб підписати договір про спільні дії та майбутню незалежність Запоріжжя від Росії.

8 липня 1709 року відбулася вирішальна Полтавська битва, під час якої війська Карла XII й І. Мазепа було розбито. Рештки армії відступили у володіння Туреччини.

Після Полтавської битви козаки, що пішли на еміграцію до Бендер, після смерті І. Мазепа обрали гетьманом України П. Орлика та склали Конституцію (1710 р.) – першу писану конституцію у світі, яка задовго до класичної, американської, проголосила принципи свободи, гуманізму і демократії. Полтавці займали поважне місце в мазепинській еміграції. Кошовий К. Гордієнко, прилуцький полковник Д. Горленко, син переяславського полковника генеральний осавул Ф. Миревич, троє синів (Атанас, Григорій, Іван) полтавського полковника П. Герцика, його донька Анна, одружена з П. Орликом, та їхній син Г. Орлик – ще до середини XVIII ст. своєю активною діяльністю в Європі не давали спокою царському уряду. Саме Г. Орлик дав Вольтеру документи батька про І. Мазепу і

мазепинців, і вся Європа дізналася, що "Україна завжди прагнула свободи" [2, с. 16].

«Зрада» І. Мазепи мала для України жахливі наслідки. Після перемоги під Полтавою Петро І видав накази про покарання українців. Ось декілька прикладів:

- жорстоко покарати усіх спільників українського гетьмана та їх родини;
- негайно знищити гетьманську столицю Батурин, де зберігалися великі запаси озброєння, боєприпасів і продовольства, та перенести її до м. Глухів;
- переобрати гетьмана І. Мазепу, оголосивши йому анафему, і провести комплекс заходів з дискредитації його політики [3].

Важливим елементом реалізації програми утримання України під своєю владою стало проведення за наказом Петра І нових гетьманських виборів. Виборчу раду було призначено у прикордонному з Росією Глухові.

Але найголовніший контроль Петро І зробив саме на українську церкву – центр української культури і освіти: після смерті Київського митрополита (1718 р.) цар заборонив обирати нового. А через кілька років Синод, контрольований російським урядом, перетворив Київську митрополію на звичайну єпархію Російської православної церкви на чолі з архієпископом.

Російський уряд потрохи ослаблював українську культуру, але цього було достатньо, щоб повністю підкорити під себе Україну і зробити її другосортною країною в ті роки. Російська влада постійно переманювала з Києва до Петербурга та Москви українських вчених, педагогів, богословів та письменників. До їхнього числа потрапили й такі яскраві постаті, як Феофан Прокопович, Стефан Яворський, Гаврило Бужинський.

1720 року за царським наказом Синод заборонив друкувати в Україні книжки, тексти яких могли відрізнитися від московських чи петербурзьких видань. Тоді ж цар наказав київському губернатору оглянути бібліотеки всіх монастирів і вилучити з них рідкісні книги, історичні пам'ятки, оригінальні листи тощо. Через це Україна зазнала ще й історичних правових втрат. Тепер українці вже не могли посперечатися на документи, які захистили б їхні давні права та вольності.

Полтавська битва мала далекосяжні наслідки для Європи. Шведський історик Петер Енглунд зазначив: «Закінчився період шведського панування, Росія почала звільнятися від свого старого ворога, могутнього сусіда. Водночас, Полтавська битва стала колосальною катастрофою не тільки для Швеції, але й для Європи; вона зламала колишній баланс влади, – могутність після Полтави переходить від Швеції до Росії, яка міцніє і перетворюється у велику державу» [4, с. 10]. Отже, можна сказати, що саме з 1709 року Україна повністю втрачає свою незалежність, юридичні і міжнародно-правові чинники, а тому перестає існувати як держава.

Список використаних джерел

1. Крупницький Б. Гетьман Мазепа і його доба / Б. Крупницький // Союзний договір між Карлом XII, Мазепою і Запорізькою Січчю. – К. : Україна. – 2003. – С. 185–187.
2. Борщак І. Великий мазепинець Григор Орлик / І. Борщак. – К. : Історія, 1991. – 562 с.
3. Чухліб Т. Мазепинська Україна між Російською та Шведськими коронами : дилема вибору протекції / Т. Чухліб // Український історичний журнал. – 2009. – № 2. – С. 16–39.
4. Енглунд П. На шляху до розуміння : Полтавська битва очима шведських експертів / П. Енглунд // Наукова газета. Серія «День». – 2007. – С. 10–13.

Віктор Режко

*Харківський національний університет внутрішніх справ,
м. Харків, rezhko_v_a@i.ua*

НЕНОРМАТИВНА ЛЕКСИКА В ДІЛОВОМУ МОВЛЕННІ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ

У «Правилах етичної поведінки поліцейських», затверджених Міністром внутрішніх справ України 9 листопада 2016 року, в розділі II «Основні вимоги до поведінки поліцейського» вказано, що під час виконання службових обов'язків «поліцейський повинен дотримуватись норм ділового мовлення, не допускати використання ненормативної лексики». Ненормативна лексика згадується також і в розділі IV «Взаємодія поліції із громадськістю та іншими державними органами», де у п. 3 зазначено, що за будь-яких обставин і відносно будь-якої людини як у робочий, так і в неробочий час поліцейському заборонено використовувати ненормативну лексику [4]. Таким чином, мовленнєва поведінка поліцейських безпосередньо пов'язується із такими лінгвістичними поняттями, як «норми ділового мовлення» та «ненормативна лексика». Але якщо в сучасному мовознавстві перше поняття визначається в тісному зв'язку з поняттям «офіційно-діловий стиль», то щодо другого не існує одностайної думки.

Термін «ненормативна лексика» не зафіксовано в енциклопедії «Українська мова» [2]. Слід додати, що і прикметник «ненормативний» не фіксується в тлумачних словниках сучасної української літературної мови, де зустрічається лише слово «ненормований» у значенні – «який не має встановленої норми, не визначається нормою» [1; 608]. Власне, таке слово і таке значення, імовірно, й відповідає тому змісту, який було вкладено в

поняття «ненормативна лексика» авторами «Правил», адже ділове мовлення й офіційно-діловий стиль суворо регламентують слововживання в усних і писемних текстах цього типу. Зокрема, надається перевага книжній лексиці, широко вживається фахова юридична термінологія, «канцеляризми», фразеологія ділового мовлення, нейтральна, неекспресивна лексика. Суворі вимоги щодо дотримання норм сучасної літературної мови ставлять під заборону використання діалектних, просторічних, емоційно забарвлених, сленгових і жаргонних слів, архаїзмів, варваризмів, неологізмів, okazionalizmів тощо. Забороні підлягають багатозначні слова, слова в переносному значенні, професіоналізми й навіть синоніми. Отже, саме поняття «ділове мовлення» виключає можливість потрапляння в його царину «ненормативної», інакше кажучи, ненормованої лексики.

Щоб пояснити появу в «Правилах» неунормованого в українському мовознавстві терміна «ненормативна лексика», слід звернутися до чинного законодавства України й висловити деякі припущення щодо його генези на вітчизняному законодавчому полі.

У Росії 2005 року було прийнято закон «Про державну мову Російської Федерації», у ч. 3 ст. 1 якого було зазначено, що порядок затвердження норм сучасної російської літературної мови під час її використання як державної мови Російської Федерації, правил російської орфографії та пунктуації визначається Урядом Російської Федерації [7].

Не дивно, що згодом подібна норма з'явилась і в Законі України «Про засади державної мовної політики», який набув чинності в липні 2012 року. Але слід зауважити, що цим Законом українському уряду, на відміну від уряду російського, надавалися у сфері мовознавства більш обмежені функції. У ч. 4 ст. 6 Закону України було вказано: «Норми української мови встановлюються у словниках української мови та українському правописі. Порядок затвердження словників української мови і довідників з українського правопису як загальнообов'язкових довідкових посібників при використанні української мови, а також порядок офіційного видання цих довідників визначаються Кабінетом Міністрів України. Держава сприяє використанню нормативної форми української мови в засобах масової інформації, інших публічних сферах» [3]. Отже, в цьому Законі вперше зустрічається прикметник «нормативна», хоча в російському законодавстві його не вживано.

Невластива українській мові прикметникова форма виразно пов'язана із російською спортивною термінологією і походить від спортивного терміна «норматив». Унаслідок соціолінгвістичних чинників у російській мові це слово набуває здатність утворювати нові форми й словосполучення та потрапляє до російської юридичної термінології, звідки мігрує і до мови української. Так, ми зустрінемо його в цілому ряді словникових статей «Російсько-українського словника термінів з теорії держави та права» 1993 року. Тут ця словотворча основа з'являється в словосполученнях «нетипові нормативні приписи», «нормативістська теорія права», «нормативний припис»,

«нормативні договори», «нормативні системи суспільства», «нормативний акт» [5; 75 – 78]. У «Словнику юридичних термінів» 1994 року – «нормативний», «нормативізм» [6; 127] тощо.

Проте якщо в українському законодавстві з'являється нетиповий мовознавчий термін «нормативна форма української мови», то в російському конкретизовано, що саме не є «нормативним мовленням» під час використання російської мови як державної, коли не дозволяється вживання слів і висловів, що не відповідають нормам сучасної літературної мови (зокрема нецензурної лайки), за винятком іноземних слів, які не мають загальноживаних аналогів у російській мові [7]. Як видно, окремої застороги в законодавстві Росії потребувала саме нецензурна лайка та іноземна лексика.

У сучасному російському соціальному дискурсі поняття «ненормативна лексика» пов'язується саме з лексикою нецензурною. Її характеризують як лихослів'я та передусім – матюки, а інколи називають табуйованою лексикою. Доволі часто цей термін вживають у значенні, синонімічному поняттю «обсценна лексика», тобто вульгарна, ганебна, дуже груба, сороміцька, адже сам термін походить від латинського *obscenus* – «огидний», «мерзенний». Та чи таке значення терміна «ненормативна лексика» мали на увазі укладачі «Правил», адже в чинному законодавстві України подібна мовленнєва поведінка розцінюється як дрібне хуліганство відповідно до ст. 173 КАП України, що ставить під сумнів сам факт перебування особи, яка могла би відзначитись публічним вживанням подібної лексики, в лавах Національної поліції України.

На відміну від російського дискурсу, тлумачення терміна «ненормативна лексика», вжитого у вітчизняному законодавстві на українському мовному ґрунті, має більш широке значення, яке охоплює будь-які відхилення від норм сучасної української літературної мови та офіційно-ділового стилю як основи ділового мовлення поліцейських. Особливо актуальною лишається проблема суржику. Подібно до того, як в російському мовному законодавстві окрему увагу приділено забороні використання іншомовних слів, українським законотворцям слід було б зосередитися на збереженні чистоти української мови, оскільки проникнення невластивих державній мові слів і слівосформ російського походження, що триває вже понад 360 років, торкнулося усіх галузей термінології, зокрема і юридичної. Адже у багатьох сучасних законодавчих актах маємо «ненормативну» українську термінологію на кшталт «головуючий», «керуючий», «виконуючий», «аудіозаписуючі пристрої», «давання показань» і подібних, що змушують співробітників ОВС у діловому мовленні порушувати «Правила поведінки поліцейських».

Список використаних джерел

1. Великий тлумачний словник суч.укр.літ мови / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2001. – 1440 с.

2. Енциклопедія «Українська мова» / За ред. Русанівський В.М., Тараненко О.О, Зяблюк М.П. та ін. – К.: «Укр. Енцикл», 2000. – 752 с.
3. Закон України «Про засади державної мовної політики». [Електр.ресурс]–К.,2012.—
Реж.доступу:<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5029-17>
4. Правила етичної поведінки поліцейських. – Наказ МВС України від 09.11.2016 № 1179. [Електронний ресурс] – К.,2016. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1576-16>
5. Русско-украинский словарь терминов по теории государства и права. Учебное пособие. – Рук. авт. кол. Панов Н.И. – Харьков, 1983. – 165 с.
6. Словник юридичних термінів (російсько-український) / Укл. Андерш Ф., Винник В., Красницька А. Та ін. – К.: «Юрінком», 1994 . –322 с.
7. «Федеральный закон от 01.06.2005 N 53-ФЗ (ред. от 05.05.2014) «О государственном языке Российской Федерации».
[Електронний ресурс] – М., 2014. – Режим доступу: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_53749/22277adf3d159e8c071d2a73161373398e4b13b3/